

ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΑΚΙΝΗΤΩΝ

ΑΚΙΝΗΤΑ ΠΟΥ ΠΡΟΕΡΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΑΝΑΔΑΣΜΟ

Στη νομοθεσία που ισχύει σήμερα περί Αναδασμού, δεν υπάρχει διάταξη που να περιορίζει την μεταβίβαση με κατάτμηση των νέων συγκεντρωμένων κτημάτων που προκύπτουν απ' τον Αναδασμό. Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω τα νέα κτήματα που προκύπτουν απ' τον Αναδασμό χωρίζονται σε 3 κατηγορίες.

1) Το νέο κτήμα να έχει προέλθει στο σύνολό του από συγκέντρωση κληροτεμαχίων που προέρχονται από αγροτική αποκατάσταση και συνεπώς υπόκεινται στον περιορισμό της μη κατατμήσεως του Α.Ν. 431/1968. Β) Το νέο κτήμα να έχει προέλθει κατά ένα μέρος του από συγκέντρωση κληροτεμαχίων, με τους περιορισμούς της εποικιστικής νομοθεσίας

και κατά ένα μέρος από “μη εποικιστικά ακίνητα”, ελεύθερα από περιορισμούς. Στην περίπτωση αυτή δεν μπορεί να γίνει κανένας περιορισμός στην κατάτμηση, γιατί δεν προβλέπεται απ' το Νόμο, ούτε και γίνεται στην πράξη διαχωρισμός του νέου κτήματος σε τμήμα “Εποικιστικό” και σε τμήματα “ιδιοκτησίας” επομένως δεν είναι δυνατός ο εντοπισμός και η εφαρμογή του περιορισμού της μη κατατμήσεως, ούτε είναι δικαιολογημένη η δέσμευση ολοκλήρου του κτήματος, σε σημείο ώστε ο κύριος αυτού να έλθει σε θέση πιο δύσκολη από εκείνη που ήταν προ του Αναδασμού. Γ) Το νέο κτήμα να προήλθε στο σύνολό του πό

συγκέντρωση “μη εποικιστικών αγροτεμαχίων”, οπότε στην περίπτωση αυτή πρόκειται για καθαρή ιδιοκτησία και κανένας περιορισμός στην κατάτμηση δεν μπορεί να στηριχτεί στη νομοθεσία του Αναδασμού. (Σχετ. αρ. πρωτ. 327782/3094/28-4-1977 έγγραφο Υπουργείου Γεωργίας-Τμήμα Αναδασμού). Και πάλι πρέπει να σημειωθεί ότι στις περιπτώσεις νόμιμης κατάτμησης των αγροτεμαχίων που προέρχονται από Αναδασμό, θα πρέπει να μην παραβιάζεται το καθορισμένο κατώτατο όριο κατάτμησης, στις περιοχές ΖΟΕ.

ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΑΚΙΝΗΤΩΝ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΣΕ ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Οι δικαιопραξίες επί αγροτικών ακινήτων στις περιοχές αυτές, διέπεται απ' τις διατάξεις του γνωστού σε όλους μας Ν. 1892/90 και ειδικότερα από τα άρθρα: 24 που καθορίζονται οι παραμεθόριες περιοχές της Χώρας, 25 (απαγόρευση δικαιοπραξιών), 26 (Διαδικασία άρσης απαγορεύσεων), 27 (άρση απαγορεύσεων), 28 (απόκτηση εμπραγμάτων ή ενοχικών δικαιωμάτων σε ιδιωτικές νήσους ή νησίδες της Ελλάδος καθώς και ακίνητα ιδιωτικών νήσων ή νησίδων), 29 (απόκτηση εμπραγμάτων ή ενοχικών δικαιωμάτων για τη διάνοιξη δρόμων ή την εκτέλεση οποιωνδήποτε μεταλλευτικών ή λατομικών εργασιών σε ακίνητα ορεινών όγκων που αναφέρονται στο άρθρο αυτό), 30 (ακυρότητες) και 31 (καταργούμενες διατάξεις). Εδώ να επισημάνω ότι με το άρθρο 31 καταργήθηκε ο Ν. 1366/38, όμως διατηρήθηκαν σε ισχύ οι διατάξεις του ΝΔ. της 22-6-1927 και τα διατάγματα που εκδόθηκαν κατ' εξουσιοδότηση αυτού και οι διατάξεις αυτές εφαρμόζονται μόνο σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα που έχουν την Ιθαγένεια τρίτων χωρών.

ΠΡΟΣΑΡΤΩΜΕΝΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΤΙΣ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΑΚΙΝΗΤΩΝ

1) Βεβαίωση ΓΟΕΒ ή ΤΟΕΒ σύμφωνα με το άρθρο 65 του Ν.2538/97, ή υπεύθυνη δήλωση των συμβαλλομένων στο συμβόλαιο ότι το μεταβιβαζόμενο ακίνητο δεν βρίσκεται εντός λειτουργούντος Οργανισμού Εγγείων Βελτιώ-

σεων και ότι δεν επιβάλλονται γι' αυτό ει-σφορές, αρδευτικά τέλη ή αντίτιμο ύδατος.
2) Όσον αφορά το Τοπογραφικό διάγραμμα με δήλωση Ιδιώτη Μηχανικού, σύμφωνα με το Ν.651/1977, αυτό είναι απαραίτητο στις μεταβιβάσεις εξ επαχθούς αιτίας (αγοραπωλησίες, ανταλλαγές, διανομές).

Εξαιρείται η περίπτωση που το ακίνητο βρίσκειται εκτός ΖΟΕ και σε καθαρά αγροτική περιοχή, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν. 1078/80 και η περίπτωση των μεταβιβάσεων αγροτικών ακινήτων από χαριστική αιτία (δωρεά ή γονική παροχή), εκτός αν το ακίνητο βρίσκεται σε περιοχή εντός ΖΟΕ. Υπάρχει και η άποψη ότι αν το ακίνητο βρίσκεται σε καθαρά αγροτική περιοχή, ανεξάρτητα απ' την αιτία της μεταβιβάσεως και ανεξάρτητα αν αυτό βρίσκεται εντός περιοχής ΖΟΕ, δεν απαιτείται η προσάρτηση τοπογραφικού διαγράμματος κατά Ν. 651/77, σύμφωνα με τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων: 29 Ν.1337/83, 5 παρ. 1 του Ν. 651/77 και 3 Ν. 1078/80 (Βλ. Τάσου Αθανασόπουλου "ΟΙ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΕΣ" σελ. 299-300).

Σε κάθε περίπτωση, καλό θα είναι να ζητούμε την προσκόμιση τοπογραφικού διαγράμματος, με δήλωση του Ν. 651/77, για να ελέγχουμε αν το ακίνητο υπάγεται στις διατάξεις του Ν. 1337/83 και αν έχει υποχρέωση δήλωσης ιδιοκτησίας κατά Ν. 2242/94 και ακόμα αν στην περιοχή του ακινήτου άρχισε η διαδικασία σύνταξης Κτηματολογίου και έτσι να ενεργήσουμε τα δέοντα και να αποφύγουμε τυχόν ακυρότητα του συμβολαίου μας.

3) Τα προβλεπόμενα απ' το Ν. 3220/2004 έγγραφα, δηλαδή α) Υπεύθυνη δήλωση του άρθρου 81 Ν. 2238/94 και β) Υπεύθυνη δήλωση ή πιστοποιητικό του άρθρου 32 του Ν. 2459/97.

4) Βεβαίωση περί μη οφειλής ΤΑΠ, αν στο μεταβιβαζόμενο αγροτικό ακίνητο υπάρχει κτίσμα ή αν μεταβιβάζεται οικοπέδο, είτε ακάλυπτο είτε με κτίσματα.

5) Φορολογική ενημερότητα του μεταβιβαζόμενου

6) Ασφαλιστική ενημερότητα του μεταβιβαζόμενου απ' το ΙΚΑ ή υπεύθυνη δήλωση αυτού, σύμφωνα με τη Φ. 21/116/2000 απόφαση του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

7) Οι υπεύθυνες δηλώσεις κατά Ν. 1337/83, Ν. 2242/94 και Ν. 1577/85 όταν στο μεταβιβαζόμενο αγροτικό ακίνητο υπάρχει κτίσμα και προσάρτηση άδειας αν αυτή εκδόθηκε μετά το Ν. 1337/83.

8) Επί πλέον, για τη μεταβίβαση ακινήτων που εντάχθηκαν ή εντάσσονται στο σχέδιο πόλης με το Ν. 1337/83, απαιτείται να προσαρτηθούν στο μεταβιβαστικό συμβόλαιο,

α) σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 4 του Ν. 2242/94, βεβαίωση του αρμοδίου Δήμου ότι υποβλήθηκε δήλωση ιδιοκτησίας για το μεταβιβαζόμενο ακίνητο εφόσον η πράξη εφαρμογής κυρώθηκε μετά την 25-11-1994. (Αν η πράξη εφαρμογής κυρώθηκε πριν απ' την άνω ημερομηνία δεν υπάρχει η ως άνω υποχρέωση) και β) Βεβαίωση του Ν. 2052/92 ότι δεν οφείλονται ληξιπρόθεσμες δόσεις εισφοράς σε χρήμα. Επίσης, για τα ακίνητα που η περιοχή τους βρίσκεται σε διαδικασία ένταξης στο Κτηματολόγιο, τα έγγραφα που απαιτούνται, δηλαδή βεβαίωση του αρμοδίου Γραφείου ΟΚΧΕ ότι ο μεταβιβαζόμενος υπέβαλε δήλωση ιδιοκτησίας που προβλέπεται απ' το άρθρο 2 του Ν. 2308/95 ή κτηματογραφικό απόσπασμα σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 και 2 του Ν. 2308/95.

9) Πιστοποιητικά του άρθρου 105 του Ν.Δ. 118/73 όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του με το Ν. 3220/2004 (περί μη οφειλής φόρου κληρονομιάς, γονικής παροχής, δωρεάς κλπ.).

10) Δηλώσεις ΦΜΑ ή δηλώσεις φόρου γονικής παροχής ή δωρεάς κατά περίπτωση.

11) Θα πρέπει να ερευνηθεί στον τίτλο κτήσεως του μεταβιβαζόμενου αν αυτός, κατά την απόκτηση του μεταβιβαζόμενου ακινήτου, έτυχε απαλλαγής από το φόρο, με τις διατάξεις του Ν.634/7, του Ν. 814/78 και του Ν. 2520/97, οπότε αν συντρέχει τέτοια περίπτωση και δεν έχει παρέλθει 15ετία από τη μεταβίβαση εκείνη, θα πρέπει να προσαρτησουμε στο συμβόλαιο πιστοποιητικό της αρμόδιας ΔΟΥ ότι ο πωλητής υπέβαλε συμπληρωματική δήλωση για την άρση της απαλλαγής και ότι κατέβαλε το φόρο που προέκυψε και ως εκ τούτου επιτρέπεται η ελεύθερη μεταβίβαση του ακινήτου.

12) Τέλος σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 1 του Ν. 3147/2003, οι κλήροι που παραχωρήθηκαν ή παραχωρούνται σε έγγαμους καλλιεργητές, σύμφωνα με την υποπερίπτωση α' της περίπτωσης α' της παρ. 1 του άρθρου 24 του Αγρ. Κώδικα, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 του Ν.3147/03, εκποιούνται μετά από συναίνεση και του άλλου συζύγου. Επομένως σε κάθε συμβόλαιο εκποίησης του γεωργικού κλήρου, όπου κληρούχος είναι έγγαμος καλλιεργητής, θα πρέπει να συμπράττει και συναινεί στην εκποίηση και ο-η σύζυγος του κληρούχου.

Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΣΤΙΣ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΑΚΙΝΗΤΩΝ

Κατ' αρχήν οι μεταβιβάσεις των αγροτικών ακινήτων φορολογούνται όπως και οι μεταβιβάσεις των λοιπών (αστικών ακινήτων) με τους αυτούς φορολογικούς συντελεστές και κλίμακες.

Εξαιρετικά όμως, όταν αυτός που αποκτά αγροτικό ακίνητο είναι αγρότης (ως αγρότες νοούνται τα φυσικά πρόσωπα που ορίζονται στην παρ. 1 του άρθρου 1 του Ν. 2520/97, όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 8 του άρθρου 13 του Ν.2601/98), τότε απαλλάσσεται από το φόρο μεταβίβασης ή κληρονομιάς ή γονικής παροχής. Οι απαλλαγές αυτές καθιερώθηκαν: 1) Απ' το Ν. 634/77 (άρθρο 13), απαλλαγή από ΦΜΑ γεωργοκτηνοτροφικών εκτάσεων, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 8 του Ν. 3220/04, 2) απ' το Ν. 814/78 (άρθρο 40) απαλλαγή κληρονομητέων αγροτικών γενικώς, 3) το Ν. 2520/97 άρθρο 1 (Μέτρα για τους νέους αγρότες) και άρθρο 2 όπως τροποποιήθηκαν επίσης με το Ν. 3220/04 και 4) το Ν. 2961/2001, όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 3220/2004.

Για να χορηγηθεί η γεωργική απαλλαγή θα πρέπει η μεταβίβαση των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκτάσεων μαζί με τις εγκαταστάσεις τους, που εξυπηρετούν αποκλειστικά την εκμετάλλευση, να γίνεται σε αγρότη. Σήμερα, δεν υπάρχει όριο στα στρέμματα γεωργικής γης που αποκτάει ο αγρότης, ούτε όριο στη στρεμματική αξία του αποκτώμενου αγροτικού ακινήτου, όπως ίσχυε παλαιότερα (πριν από το Ν. 3220/04).

Σε περίπτωση που η μεταβίβαση αγροτικών εκτάσεων γίνεται σε νομικά πρόσωπα με κύρια απασχόληση αγρότες, όπως η έννοια ορίζεται με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, εφόσον αυτά έχουν ως σκοπό τη διαχείριση κοινής αγροτικής εκμετάλλευσης, μειώνεται ο συντελεστής του φόρου μεταβίβασης στο μισό. Με την 306312/1998 απόφαση του υπουργού Γεωργίας ορίστηκε η έννοια του νομικού προσώπου αγρότη. Η αλήθεια είναι ότι το θέμα των μεταβιβάσεων των αγροτικών ακινήτων είναι ανεξάντλητο, λόγω του δαιδαλώδους της Αγροτικής, της Πολεοδομικής αλλά και της σχετικής Φορολογικής Νομοθεσίας. Προσπάθησα να επισημάνω τα κυριότερα, κατά την άποψή μου, σημεία που μας αφορούν ως συμβολαιογράφους στην άσκηση των καθηκόντων μας.

Ευάγγελος Γ. Σαρρής
 Πρόεδρος του Συμβολαιογραφικού Συλλόγου Εφετείου
 Θεσσαλονίκης

Άγιοί μας: Διονύσιος ο Αρεοπαγίτης ή Μαρκιανός και Μαρτύριος;

Ι. Διονύσιος ο Αρεοπαγίτης: Ιερομάρτυρας και πολιούχος των Αθηνών. Ήταν ο πρώτος από τους Αθηναίους άνδρες που ασπάστηκε τον Χριστιανισμό αμέσως μετά το κύρηγμα του Αποστόλου Παύλου στον Άρειο Πάγο. Καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια και υπήρξε ο πρώτος Επίσκοπος των Αθηνών. Αποκεφαλίστηκε κατά τη διάρκεια διωγμών που εξαπέλυσε κατά των Χριστιανών ο Ρωμαίος Αυτοκράτορας Δομιτιανός το έτος 94μ.χ.

Ανακρύχθηκε προστάτης Άγιος των Νομικών και η μνήμη του εορτάζεται την 3η Οκτωβρίου .

ΙΙ. Άγιοι Μαρκιανός και Μαρτύριος: Νέοι, μορφωμένοι, υπηρετούντες στη γραμματεία του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Παύλου του Ομολογητή (340-350), ως «αναγνώσται και απογραφείς», χαρακτηριζόμενοι σε μεταγενέστερες αγιολογικές πηγές «νοτάριοι», προφανώς υπό την έννοια του εκκλησιαστικού νοταρίου.

Κατά την περίοδο της αυτοκρατορίας του Κωνσταντίου (337-361), γιού του Μεγάλου Κωνσταντίνου, ένθερμου υποστηρικτή του Αρειανισμού και φανατικού διώκτη των Ορθοδόξων, σε έναν από τους φονικούς διωγμούς που κατά καιρούς εξαπέλυον οι Αρειανοί κατά των Ορθοδόξων με την υποστήριξη του Αυτοκράτορα, οι νοτάριοι Μαρκιανός και Μαρτύριος υπέστησαν

μαρτυρικό θάνατο (343), ταφέντες στην «Μελανδησία Πόρτα του Κωνσταντινουπόλεως, εις την τοποθεσίαν του Δευτέρου» (μάλλον κοντά στα τείχη του Κωνσταντίνου).

Ως ημέρα θανάτωσός τους φέρεται η 25η Οκτωβρίου, κατά την οποία, άγνωστο από πότε, εορτάζεται η μνήμη τούτων ως Προστατών Αγίων των Συμβολαιογράφων και μάλιστα της Κωνσταντινουπόλεως, οι οποίοι ήσαν οργανωμένοι σε Σωματείο, αυτό των Ταβουλαρίων.

Έκτοτε με πρωτοβουλία και ενέργειες του συμβολαιογράφου Λαγκαδά Θεσσαλονίκης κ. Στεφάνου Κουτσιμανή, η Πατριαρχική Σύνοδος με απόφαση της Αυτού Παναγιώτητος του Οικουμενικού Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, ανακήρυξε τους Αγίους Μαρκιανό και Μαρτύριο «Προστάτες και Συμπαραστάτες των Συμβολαιογράφων στο δυσχερές έργο τους της εξυπηρέτησης του κοινωνικού συνόλου» κατά την πατριαρχική επιστολή της 13ης Δεκεμβρίου 1994 του Οικουμενικού Πατριάρχου προς τον κ. Στέφανο Κουτσιμανή.

Το παρελθόν έτος 2003 ο συμβολαιογραφικός κόσμος της Ελλάδος μετέβη σύσσωμος στην Κωνσταντινούπολη και γιόρτασε την μνήμη των Προστατών Αγίων του στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, όπου η Αυτού Παναγιώτητος ο Οικουμενικός μας Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος, περιποίησας σε όλους εμάς ιδιαίτερη τιμή, απένειμε στον Πρόεδρο της Συντονιστικής Επιτροπής των Συμβολαιογραφικών Συλλόγων της Ελλάδος κ. Νικόλαο Στασινόπουλο τον τίτλο του Πρωτονοταρίου της Κωνσταντινουπόλεως.

Όλα αυτά μέχρις εδώ, πολύ ωραία ακούγονται, φαίνονται, γράφονται και διαβάζονται.

Πλήν όμως η συνύπαρξη των παραπάνω Αγίων και ο ξεχωριστός εορτασμός τους με την ανάλογη επισημότητα τόσο από όλους τους Νομικούς του Διονυσίου του Αρεοπαγίτου όσο και από τους εξ αυτών συμβολαιογράφους των Μαρκιανού και Μαρτυρίου και μάλιστα με χρονική απόσταση 3 μόλις εβδομάδων, δημιουργεί διάσπαση, έστω και φαινομενική, στους κόλπους του νομικού κόσμου της Ελλάδος.

Οι θέσεις του γράφοντος δεν είναι υπέρ της κατάργησης της εορτής των Προστατών Αγίων μας Μαρκιανού και Μαρτυρίου.

Εξάλλου, δεν είναι ξένο προς τους κανόνες της Εκκλησίας μας το φαινόμενο ένας επιστημονικός ή επαγγελματικός κόσμος να έχει τον προστάτη Άγιο του και ένας επιμέρους κλάδος του να έχει τον δικό του προστάτη Άγιο. Π.χ. οι Εκπαιδευτικοί τιμούν ως προστάτες τους Αγίους τους Τρεις Ιεράρχες, ενώ το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο τιμά, παράλληλα, ως προστάτη του τον πολίτχο της Θεσσαλονίκης Άγιο Δημήτριο.

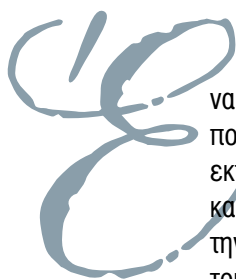
Οι θέσεις του γράφοντος είναι υπέρ της ολονέν και περισσότερο σύμφιξης των σχέσεων και των δεσμών μας με τον υπόλοιπο νομικό κόσμο, άλλως της μη αποδυνάμωσης τούτων, στην οποία φρονώ ότι συντελεί ο εορτασμός «κατ'ιδίαν» των Αγίων μας και μάλιστα σε χρονική απόσταση αναπνοής, μετά τον εορτασμό του Αγίου πάντων των Νομικών.

Θα πρέπει προς τούτο η Εκκλησία μας για λόγους καθαρά ενωτικούς του νομικού κόσμου της Ελλάδος και μετά από αίτημα του Σώματος των Συμβολαιογράφων, κατά τον αυτό τρόπο που ανεκήρυξε τους Αγίους Μαρκιανό και Μαρτύριο Προστάτες και Συμπαραστάτες των Συμβολαιογράφων, να αποφασίσει την μετατόπιση της ημέρας του εορτασμού τους στην 3η Οκτωβρίου, ώστε να συμπίπτει με τον εορτασμό του Αγίου Διονυσίου του Αρεοπαγίτου. Την ημέρα αυτή σύσσωμος ο Νομικός Κόσμος της Ελλάδος με αγαλλίαση και με την απαιτούμενη λαμπρότητα και επισημότητα θα εορτάζει πάντες τους Αγίους του. Άλλωστε η 25η Οκτωβρίου, παραμονή της εορτής του Αγίου Δημητρίου του Μεγαλομάρτυρος, δημιουργεί προβλήματα τόσο στην Εκκλησία όσο και στους Συμβολαιογράφους, ιδίως στην Πόλη της Θεσσαλονίκης, όπου κατά την ημέρα εκείνη η Εκκλησία μας με τους Κληρικούς και το Πλήρωμα της πραγματοποιεί την περιφορά της εικόνας του Πολιούχου Μυροβλήτου Αγίου της.

Στην περίπτωση που θα θεωρηθεί ανέφικτη, άλλως άκρως δυσχερής η παραπάνω μετατόπιση της εορτής, τότε θα πρέπει να ορισθεί η 25η Οκτωβρίου ως ημέρα Σύναξης των Αγίων μας Μαρκιανού και Μαρτυρίου, οπότε και πάλιν θα επιτευχθεί το σκοπούμενο.

ΕΚΤΕΛΕΣΤΟΤΗΤΑ ΠΙΝΑΚΑ ΚΑΤΑΤΑΞΗΣ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΗ ΑΝΑΚΟΠΗΣ

ΑΝ ΤΗΝ ΕΚΤΕΛΕΣΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ ΚΑΤΑΤΑΞΗΣ ΔΑΝΕΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ ΕΞΟΦΛΗΣΕΩΝ ΠΑΡΑΜΠΟΛΙΖΕΙ Η ΑΣΚΗΣΗ ΑΝΑΚΟΠΗΣ ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΔΑΝΕΙΣΤΗ ΠΟΥ ΔΕΝ ΚΑΤΑΤΑΧΘΗΚΕ

να θέμα που απασχολεί τους συμβολαιογράφους που ασχολούνται με πλειστηριασμούς είναι αν η εκτελεστικότητα του πίνακα κατάταξης δανειστών και σύνταξη της σχετικής πράξης εξόφλησεως την παρεμποδίζει η άσκηση ανακοπής εναντίον του, εκ μέρους δανειστή που δεν κατατάχθηκε.

Ζήτημα δημιουργείται σχετικά με το αν η απόφαση που εκδίδεται επί της ανακοπής αρκεί να είναι οριστική ή απαιτείται - αντιθέτως - να είναι τελεσίδικη, προκειμένου ο συμβολαιογράφος - επί του πλειστηριασμού υπάλληλος - να προβεί στη διανομή του πλειστηριάσματος.

Σχετικά με το ανωτέρω ζήτημα υποστηρίζονται και οι δύο απόψεις.

Προκειμένου να συνταχθεί πράξη εξόφλησης πλειστηριάσματος από τον επί του πλειστηριασμού υπάλληλο απαιτείται:

α. Τελεσίδικη απόφαση και προσκόμιση πιστοποιητικού τελεσιδικίας της στον επί του πλειστηριασμού υπάλληλο.

β. Αποδεικτικά επίδοσης από τα οποία να προκύπτει ότι κοινοποιήθηκε η απόφαση στους ηττηθέντες διαδίκους.

(Βλ. σχετ. 1) Μπρακατσούλα "Η Αναγκαστική Εκτέλεση" τόμος II σελ. 1051 - 1055.

2. ΔΙΚΗ 1974 σελ. 353 - 358

3. ΝοΒ 23 σελ. 372 - 373

4. ΔΙΚΗ 1972 σελ. 516 - 528

Επιπρόσθετα σχετικά με την έννοια του αρ. 980 ΚΠολΔ, οι θέσεις της θεωρίας είναι οι εξής: σύμφωνα με μια άποψη, η αναστολή της εκτελεστότητας του πίνακα κατάταξης διαρκεί μέχρι την απόρριψη της ανακοπής με απλώς οριστική (και όχι τελεσίδικη) απόφαση του δικαστηρίου. Οι υποστηρικτές αυτής της απόψεως ισχυρίζονται ότι με την ανακοπή του αρ. 979 ΚΠολΔ ανοίγεται

δίκη περί την εκτέλεση, άρα εφαρμόζεται ο κανόνας του αρ. 937 παρ. 3, που ορίζει ότι προθεσμία και η άσκηση των ενδίκων μέσων δεν αναστέλουν την εφαρμογή της εκδιδόμενης απόφασης (βλ. έτσι Ι.Σ. Μπρίνια, Αναγκαστική Εκτέλεσις, τ. II, Αθήνα 1978, σελ. 993 επ.). Σύμφωνα με άλλη άποψη το 937 παρ. 3 ΚΠολΔ. δεν εφαρμόζεται εν προκειμένω, διότι κατισχύει η ειδικότερη διάταξη του αρ. 980 παρ. 2 ΚΠολΔ (Π. Γέσιου - Φαλότη, Αναγκαστική εκτέλεση II, ειδικό μέρος, Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 321-2). Και οι δύο απόψεις βρήκαν κατά καιρούς απήχηση στη νομολογία: με την πρώτη άποψη συντάχθηκαν οι ΕφΘΕσ 653/79 ΝοΒ 27.659, ΜΠραΘ 9354/74 ΝοΒ 23.372 και Μπρθεσ 1372/90 Αρμ 1990.873 και με τη δεύτερη οι ΕφΑΘ 2134/70 Αρμ 25.30 και ΕφΑΘ 7957/77 Αρμ. 32.620. Με τη δεύτερη άποψη (μόνον ως obiter dictum) φαίνεται ότι συντάσσεται και η ΑΠ 1380/94.

Κατά τη γνώμη μας η δεύτερη άποψη είναι ασφαλέστερη ανταποκρίνεται στη ratio legis του αρ. 980, που είναι η προστασία του ανακόπτοντος από το ενδεχόμενο να πληρωθεί η καταταγείσα απαίτηση σε αφερέγγυο δανειστή. Αυτή η άποψη ενισχύεται από τη διάταξη του αρ. 980 παρ. 2, που ορίζει ότι ο καθ' ου η ανακοπή μπορεί να ζητήσει από το δικαστήριο την πληρωμή του πλειστηριάσματος με εγγυοδοσία. Αυτό σημαίνει ότι ο μεν ανακόπτων δεν έχει καθόλου αυτό το δικαίωμα (της "προσωρινής" πληρωμής), ο δε καθ' ου μπορεί να ζητήσει την πληρωμή μόνο από το δικαστήριο και μόνον υπό τον όρο της καταβολής εγγυήσεως. Με βάση τις παραπάνω σκέψεις, νομίζουμε ότι πριν προβεί η συμβολαιογράφος στην πληρωμή του πλειστηριάσματος πρέπει να περιμένει την τελεσιδικία της αποφάσεως.

ΝΟΜΟΙ

- 1) Ν. 3270/2004: «Αρμοδιότητες Υπ. Τουριστικής Ανάπτυξης - Θέματα τουρισμού κ ΥΠΑ».
- 2) Ν. 3263/2004 (ΤΕΥΧΟΣ Α' ΦΕΚ 179): «Μειοδοτικό σύστημα ανάθεσης των δημοσίων έργων και άλλες διατάξεις».
- 3) Ν. 3262/2004 (ΤΕΥΧΟΣ Α' ΦΕΚ 173): «Ρυθμίσεις θεμάτων ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ - κατά βίας - Εξυγιάνσεις κλπ».
- 4) Ν. 3260/2004 (ΤΕΥΧΟΣ Α' ΦΕΚ 151): «Ρυθμίσεις του συστήματος προσλήψεων και θεμάτων δημόσια διοίκησης».
- 5) Ν. 3259/2004 (ΤΕΥΧΟΣ Α' ΦΕΚ 149): «Περαίωση εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων - Ρύθμιση ληξιπρόθεσμων χρεών - Υποβολή εκπρόθεσμων δηλώσεων κλπ - Ρυθμίσεις (επαναπατριζόμενα κεφάλαια: άρθρο 38- πανωτόκια άρθρο 32)».
- 6) Ν. 3258/2004 (ΤΕΥΧΟΣ Α' ΦΕΚ 29072): «Τροποποίηση Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Δικαστικών λειτουργιών. Τροποποίηση των άρθρων 2 και 28 του Ν. 2830/2000».
- 7) Ν. 3251/2004 (ΤΕΥΧΟΣ Α' ΦΕΚ 127): «Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, Τρομοκρατικές πράξεις (τροποποίηση ΠΚ) ευθύνη νομικών προσώπων, Τροποποίηση του Ν. 2928/2001 και Κ.Ποιν.Δ. για τις εγκληματικές οργανώσεις».

ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

- 1) ΥΠ.ΟΙΚ 1081029/6403/0016/ΠΟΛ.1103/2004. «Προσωπικά ευθύνη για πληρωμή φορολογικών εσόδων από πρόσωπα που ο νόμιμος τίτλος είσπραξης δεν έχει εκδοθεί στο όνομα τους (συνυπόχρεοι κλπ)».
- 2) ΥΠ.ΟΙΚ 1076861/702/Τ&Ε.Φ./ΠΟΛ.1099/27-9-2004. «Τέλος χαρτοσήμου τόκων υπερημερίας που απορρέουν από σχέσεις που υπάγονται στο ΦΠΑ».
- 3) ΥΠ.ΟΙΚ 1055542/5067/40010/ΠΟΛ.1097/10-9-2004. «Γνωμοδότηση 348/2004 της Ολομέλειας του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, η οποία έγινε αποδεκτή από το Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, αναφορικά με την εφαρμογή του άρθρου 4 του Ν. 3127/2003 στα ακίνητα τα οποία ανήκουν στο Ελληνικό Δημόσιο κατά πλήρες δικαίωμα κυριότητας ως ιδιωτική περιουσία του Ελληνικού Δημοσίου και τα οποία διαχειρίζεται το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών (δημόσια κτήματα και ανταλλάξιμα κτήματα) Παρέμβαση των Κτηματικών Υπηρεσιών στην Κτηματολογική διαδικασία»
- 4) ΥΠ ΟΙΚ. ΠΟΛ 1093/1-9-2004 «Παροχή οδηγιών για την εφαρμογή των διατάξεων (άρθρα 1-11) του Ν. 3259/2004 που αναφέρονται στην περαίωση των εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων».
- 5) ΠΟΛ 1086/2004 «Κοινοποίηση διατάξεων των άρθρων 18,19 και 20 του Ν. 3259/2004 (εκπρόθεσμες δηλώσεις κλπ)».

- 6) ΥΑ 1062476/556/0015/04 «Χρόνος υποβολής των καταστάσεων και ισοζυγίων του άρθρου 20 του ΠΔ 186/1992 ΚΒΣ».
- 7) ΥΠ ΟΙΚ 1064098/10934/Β0012/ΠΟΛ. 1083/6-8-2004 «Παράταση προθεσμίας μετατροπής κεφαλαίου Α.Ε. και ΕΠΕ σε ευρώ μέχρι την 30-9-2004».
- 8) ΥΠ ΟΙΚ 1062222/198/1013/ΠΟΛ. 1079/27-7-2004 «Προσδιορισμός αξίας ακινήτων κατά τον έλεγχο εκκρεμών υποθέσεων στη φορολογία κεφαλαίου».
- 9) ΥΠ ΟΙΚ 1062035/207/0013/ΠΟΛ. 1077/27-7-2004 Οδηγίες για την εφαρμογή διατάξεων Σχεδίου Νόμου. «Περαίωση εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων, ρύθμιση ληξιπρόθεσμων χρεών και άλλες διατάξεις».
- 10) ΥΠ ΟΙΚ. 1061139/1723/Α0012/ΠΟΛ 1076/22-7-2004 «Διατάξεις νομοσχεδίου για εφάπαξ καταβολή φόρου από εκπρόθεσμες δηλώσεις».
- 11) ΥΑ 50394 και 50395/2004: «Ρύθμιση ληξιπρόθεσμων δανείων δικαιούχων ΟΕΚ για επισκευές - παραχώρηση κατοικίας».
- 12) ΥΠ Οικ 1055421/4249/196/Θ0016/ΠΟΛ 1071/8-7-2004 «Διαδικασία κατάταξης δανειστών».
- 13) ΥΠ Οικ 1059355/490/Τ&Ε.Φ./ ΠΟΛ 1068/16-7-2004 «Κατάργηση χαρτοσήμου επί δανείων ΟΕΚ».
- 14) ΥΠ Οικ 1056072/184/0013/ ΠΟΛ 1064/6-7-2004 «Τροποποίηση των διατάξεων της Υπουργικής Απόφασης 1011295/35/0013/6-2-2004 ΠΟΛ (υποχρεώσεις συμβολαιογράφων επί μεταβίβασης ακινήτων)».

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Το «Νοτάριος» παρουσιάζει τη σημαντική συμμετοχή των Ελλήνων συμβολαιογράφων στην εργασία για το κληρονομικό δίκαιο που προκέρχθηκε η Ευρωπαϊκή επιτροπή, (Comission) που διενεργήθηκε από το Γερμανικό Συμβολαιογραφικό Ινστιτούτο.

Το μέρος του Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου, συνέταξαν οι καθηγητές του Α.Π.Θ., κ. Ευάγγελος Βασιλακάκης και κα. Ζωή Παπασιώτη Πασιά.

Συνέχεια από το προηγούμενο τεύχος
5ο Μέρος

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ε. Ειδική κληρονομική επαγωγή για ορισμένα περιουσιακά στοιχεία της κληρονομιάς

Αντικείμενο της κληρονομιάς δεν αποτελούν μόνον υλικά αντικείμενα, αλλά και κάθε έννομη σχέση που μπορεί να αποτιμηθεί χρηματικά καθώς και όλα τα ενεργητικά και παθητικά στοιχεία της περιουσίας του θανόντος που υπάρχουν κατά τον χρόνο του θανάτου αυτού εφ' όσον από την φύση τους ή από ειδική διάταξη του Νόμου, ή από ιδιωτική βούληση, δεν αποκλείονται της κληρονομικής διαδοχής (ΑΠ111/73, ΝοΒ 21/877, Μον-Πρθεσ.2670/91, ΝοΒ40/306).

Για ορισμένα περιουσιακά στοιχεία της κληρονομιάς υπάρχουν ειδικές διατάξεις σημαντικές σε πρακτικό επίπεδο, αλλά δεν υπάγονται στις γενικές κληρονομικές διατάξεις. Συγκεκριμένα:

Α) Αγροτικά ακίνητα: στα αγροτικά ακίνητα ισχύουν οι γενικοί κανόνες που διέπουν την κληρονομική διαδοχή με εξαίρεση μόνο ειδικές ελαφρυντικές φορολογικές διατάξεις που ευνοούν τους κληρονόμους.

Β) Εταιρικά μερίδια: Οι μετοχές της Ανωνύμου εταιρίας μεταβιβάζονται σύμφωνα με τις γενικές κληρονομικές διατάξεις, καθόσον η μετοχική σχέση είναι κληρονομητή (Βλ Γεωργιάδη - Σταθόπουλου: Αστικός Κώδικας Τόμος ΙΧ άρθρο 1710, σελ 69). Σε περίπτωση όμως θανάτου εταιρίου προσωπικής εταιρίας, η εταιρία λύεται (άρθρο 773 ΑΚ) και συνεπώς η εταιρική συμμετοχή σε προσωπική

εταιρία, δεν είναι κατ' αρχήν κληρονομητή. Όμως στο εταιρικό συμβόλαιο είναι δυνατόν να συμφωνηθεί, είτε ότι η εταιρία συνεχίζεται μεταξύ των υπολοίπων εταιρών, και των κληρονόμων του θανόντος, οπότε στην περίπτωση αυτή η εταιρική συμμετοχή είναι άμεσα κληρονομητή (άρθρο 773 εδ. Β ΑΚ), είτε ότι η εταιρία θα συνεχισθεί μεταξύ των υπολοίπων εταιρών, οπότε οι κληρονόμοι του θανόντος εταιρίου έχουν αξίωση έναντι της εταιρίας, να τους καταβληθεί η αξία της εταιρικής συμμετοχής του θανόντος και τα τυχόν καθυστερούμενα κέρδη αυτού.

Γ) Πνευματική ιδιοκτησία: Η μεταβίβαση της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι δυνατή είτε ως κληρονομική διαδοχή, είτε ως κληροδοσία με την επαγωγή της κληρονομιάς (Κουμάντου, Πνευματική ιδιοκτησία σελ. 153, ΜΠρ. Αθ.3214/82 Ε.Ε.Ν. 49,515).

Ακληρονόμητες είναι οι σχέσεις δημοσίου δικαίου όπως η δημοσιοϋπαλληλική ιδιότητα, η στρατιωτική υποχρέωση κ.λ.π., όπως ακληρονόμητες επίσης είναι κατά κανόνα και οι προσωπικές έννομες σχέσεις που παύουν με το θάνατο του ατόμου.

Στην κληρονομιά επίσης δεν περιλαμβάνονται οι καταθέσεις σε κοινό λογαριασμό σύμφωνα με τα άρθρα 2 και 3 του Ν. 5638/32. Οι κληρονόμοι εκείνου από τους καταθέτες που απεβίωσε πρώτος δεν αποκτούν κανένα δικαίωμα στο κοινό λογαριασμό εάν βρίσκονται εν ζωή ο άλλος δικαιούχος, εφόσον βέ-

βαια κατά το άνοιγμα του λογαριασμού έχει συνομολογηθεί ο όρος του ως άνω νόμου.

Αντίθετα κληρονομούνται:

- Το δικαίωμα προς λογοδοσία (Εφ. Πατρ. 321/84 ΝοΒ 33,137)

- Οι υποχρεώσεις του εγγυητή που πηγάζουν από την σύμβαση της εγγύησης, -εκτός αν συμφωνήθηκε διαφορετικά από τους συμβαλλομένους- (Γεωργιάδης - Σταθόπουλος, Αστικός Κώδικας - άρθρο 862 παρ.1).

- Οι χρηματικές ποινές και τα πρόστιμα που προβλέπονται από φορολογικούς νόμους (ΑΠ 17114/81 ΝοΒ. 30, 1065).

- Η μισθωτική σχέση (ΑΠ 199/98 ΝοΒ 47, 611) κ.λ.π.

ΣΤ. Σύμφωνο κληρονομικής διαδοχής και αντίστοιχα συμβόλαια

Σύμφωνα με το άρθρο 368 του Αστικού Κώδικα είναι άκυρη κάθε σύμβαση που αφορά στην κληρονομιά προσώπου που ζει και η οποία τελείται με τον κληρονομούμενο και τους εξ' αδιαθέτου κληρονόμους αυτού, ή με τρίτο πρόσωπο Ο νόμος ορίζει ότι μπορεί να καταστεί κληρονόμος μόνο αυτός που ορίζεται με διαθήκη ή εξ' αδιαθέτου ή από αναγκαστική διαδοχή (ΑΚ 1710) και αποκλείει κάθε άλλο λόγο κληρονομικής διαδοχής. Ως εκ τούτου αποκλείεται η κληρονομική σύμβαση ως λόγος κληρονομικής διαδοχής. (Γεωργιάδης - Σταθόπουλος, τόμος -σελ. 30 παρ. 12).

Η παραπάνω απαγόρευση οφείλεται στο ότι

η κληρονομική σύμβαση αντίκειται στα χρηστά ήθη τα οποία απαιτούν μία απολύτως ελεύθερη σχέση του κληρονομούμενου, ανεπηρέαστη και αδέσμευτη. Ως εκ τούτου είναι άκυρα τα συμβόλαια ανακλητά ή μη ανακλητά με τα οποία ο συμβαλλόμενος με τον κληρονομούμενο εγκαθίσταται ως κληρονόμος ή κληροδόχος ή καταπιστευματοδόχος, ή παραιτείται αυτός από το μελλοντικό κληρονομικό του δικαίωμα. Η συναίνεση ή η αποδοχή των όρων του αντίστοιχου συμβολαίου από τον κληρονομούμενο δεν καθιστά στη σύμβαση έγκυρη.

Χαρακτηριστικές μορφές συμβάσεως που εμπίπτουν στις παραπάνω ακυρότητες είναι:

- Η σύμβαση με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος διορίζει ή υπόσχεται να διορίσει κάποιον ως κληρονόμο.

- Η σύμβαση με την οποία κάποιος παραιτείται ή υπόσχεται να παραιτηθεί από μελλοντικό κληρονομικό δικαίωμα στην περιουσία του άλλου ή τρίτου ζώντος ή υπόσχεται να μην επικαλεσθεί ακυρότητα ή να μην επιδιώξει την διάρρηξη διαθήκης τρίτου,

- Η σύμβαση με την οποία υπόσχεται να δεχθεί ή να μην δεχθεί την επαχθησομένη σ' αυτόν κληρονομιά του άλλου ή τρίτου ζώντος.

- Η σύμβαση με την οποία κληρονομούμενος υπόσχεται να συντάξει ή να μη συντάξει διαθήκη, να ανακαλέσει ή να μην ανακαλέσει την ήδη συνταχθείσα.

Από την παραπάνω απαγόρευση εξαιρούνται ορισμένες συμβάσεις, οι οποίες ειδικά αναφέρονται στον νόμο. Οι συμβάσεις αυτές που επιτρέπονται είναι:

A) Η "Νέμηση ανιόντος" (άρθρα 1891-1894 ΑΚ), (βλ. Νίκης Ψούνη-Ζορμπά, Νέμηση ανιόντος, διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 1977, Ν. Παπαντωνίου Κληρονομικό Δίκαιο 1985, σελ 478 επ.). Η νέμηση ανιόντος είναι σύμβαση μεταξύ του ανιόντος και των κατιόντων του, με την οποία ο ανιών προσδιορίζει ποια από τα στοιχεία της περιουσίας του, η οποία υπάρχει το χρόνο που καταρτίζεται η σύμβαση αυτή, θα περιέλθουν στον κάθε κατιόντα του, όταν αυτοί τον κληρονομήσουν. Με την παραπάνω σύμβαση τα αντικείμενα της περιουσίας του ανιόντος δεν μεταβιβάζονται στους κατιόντες αλλά παραμένουν στοιχεία της κληρονομιάς. Πρόκειται δηλαδή για προδιανομή των κληρονομαίων περιουσιακών στοιχείων τα οποία κατά το θάνατο του ανιόντος δεν εξέρχονται της κληρονομιάς και δεν αποβάλλουν την κληρονομική τους ιδιότητα. Ο ανιών δεν δεσμεύεται από την διανομή αυτή για τις διατάξεις της διαθήκης του. Κατά την κρατούσα άποψη όταν αντικείμενο της νέ-

μησης είναι ακίνητα, απαιτείται η σύνταξη συμβολαιογραφικού εγγράφου.

B) Η "δωρεά αιτία θανάτου". (άρθρα 2032-2034 ΑΚ βλ. Φίλιου, Η δωρεά αιτία θανάτου 1972, σελ. 23 επ, Ν. Παπαντωνίου Κληρονομικό Δίκαιο 1985, σελ. 124 επ.). Δωρεά αιτία θανάτου είναι η δωρεά που συνιστάται με την αναβλητική αίρεση της προαποβιώσεως του δωρητή ή της συγχρόνου αποβιώσεως του δωρητή και του δωρεοδόχου, χωρίς εν τω μεταξύ ο δωρεοδόχος να έχει την απόλαυση των δωρηθέντων. Η κληρονομική αυτή σύμβαση επιτρέπεται από το νόμο με την προϋπόθεση να μην αναφέρεται στο σύνολο της περιουσίας του δωρητή που θα υπάρχει κατά τον χρόνο του θανάτου αυτού. Έτσι η δωρεά αιτία θανάτου πρέπει να περιορίζεται μόνο σε υφιστάμενα περιουσιακά στοιχεία π.χ. ένα ακίνητο, ή τραπεζικός λογαριασμός κ.λ.π. (άρθρο 366 Α.Κ.). Με την παραπάνω δωρεά ο δωρητής δεσμεύεται και δεν μπορεί να διαθέτει τα περιουσιακά στοιχεία που δώρισε. Για τον δωρεοδόχο δημιουργείται δικαίωμα προσδοκίας, το οποίο ο δωρητής δεν πρέπει να διαψεύσει με την τυχόν μεταβίβαση του δωρηθέντος περιουσιακού στοιχείου. Η αιτία θανάτου δωρεά είναι δικαιοπραξία εν ζωή του κληρονομούμενου η οποία ενεργεί μετά τον θάνατο αυτού. Ματαιώνεται, εάν ο δωρεοδόχος προαποβιώσει του δωρητή, χωρίς ο δωρεοδόχος να έχει στο μεταξύ αποκτήσει την απόλαυση των αντικειμένων που ορίζονται. Η δωρεά αιτία θανάτου, ανεξάρτητα αν το αντικείμενό της είναι κινητά ή ακίνητα πράγματα, συνιστάται με συμβολαιογραφικό έγγραφο. Όταν πρόκειται για ακίνητα, απαιτείται και η μεταγραφή του αντιστοίχου συμβολαίου. Η δωρεά αιτία θανάτου είναι ελεύθερα ανακλητή, η δε δήλωση περί της ανακλήσεώς της είναι τυπική και γίνεται υποχρεωτικά με συμβολαιογραφικό έγγραφο και γνωστοποιείται στον δωρεοδόχο, εφ' όσον δεν αφορά δωρεά ακινήτου χρήζει και μεταγραφή. Η παραίτηση από το δικαίωμα της ανακλήσεως είναι έγκυρη είτε γίνεται συγχρόνως με την δωρεά, είτε και μεταγενέστερα.

Γ) Η συμβατική παραίτηση αλλοδαπού, από κληρονομικά δικαιώματα στην περιουσία του ελληνικής ιθαγενείας συζύγου του (Ν.Δ. 472/1974 - lex Onassis)

Η συνδιαθήκη, η σύνταξη δηλαδή διαθήκης από περισσότερα του ενός άτομα με την ίδια πράξη απαγορεύεται (άρθρο 1717 ΑΚ). Για να είναι έγκυρη η διαθήκη θα πρέπει να αποτυπώνεται τη δήλωση βούλησης (βούληση διαθέσεως) ενός μόνον προσώπου, του διαθέτη, είτε αυτή συντάσσεται από τον ίδιο, είτε από συμβολαιογράφο. Συνδιαθέτης δεν μπο-

ρεί να υπάρξει, ακόμη κι αν π.χ. πρόκειται για συζύγους με κοινή περιουσία. Γίνεται βέβαια δεκτό πως οι σύζυγοι μπορούν να αναγράφουν την τελευταία τους βούληση διαθέσεως στο ίδιο φύλλο χαρτιού (έλλειψη εξωτερικής αυτοτέλειας), αρκεί το περιεχόμενο της διαθήκης του ενός, να μη συσχετίζεται μ' αυτό του άλλου. Επίσης θεωρείται ισχυρή και στην Ελλάδα μια συνταχθείσα στην αλλοδαπή από δύο αλλοδαπούς συνδιαθήκη ή σύμβαση κληρονομιάς, γιατί κατά το παλιό ελληνικό εθιμικό δίκαιο ο θεσμός αυτός ήταν γνωστός και στην Ελλάδα. Αντίθετα για έλληνα κληρονομούμενο θεωρούνται οι σχετικές πράξεις ανίσχυρες και εν πάση περιπτώσει μη δεσμευτικές (Δημήτριος Ευρυγένης, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο 1968 σελ. 345)

Z. Νόμιμη μοίρα

1. Η φύση του δικαιώματος

Ο νομοθέτης στον Ελληνικό Αστικό Κώδικα, επαφίεται κατά κύριο λόγο στον κληρονομούμενο να επιλέξει τους κληρονόμους του, συντάσσοντας διαθήκη. Σε περιπτώσεις όμως που η εξουσία αυτή του διαθέτη, καταλήγει σε παραμερισμό στενών συγγενών ή του συζύγου του, επεμβαίνει ο νομοθέτης και περιορίζει την εξουσία αυτή του κληρονομούμενου.

Νόμιμη μοίρα είναι ακριβώς το κληρονομικό μερίδιο που αναγνωρίζεται από το Νόμο, και παρά την τυχόν αντίθετη βούληση του διαθέτη, σε ορισμένα πρόσωπα, στους αναγκαίους κληρονόμους ή μεριδιούχους.

Καίριος σημασία για τη φύση και το περιεχόμενο της νόμιμης μοίρας είναι η παράγραφος 2 του άρθρου 1825 του Αστικού Κώδικα, που ορίζει ότι κατά το ποσοστό της νόμιμης μοίρας "ο μεριδιούχος συντρέπει ως κληρονόμος" (ΑΠ 234/77 ΝοΒ 25/1180, ΑΠ 341/82 ΕΕΝ 50/174). Η διάταξη αυτή καθιερώνει την αρχή της άμεσης συμμετοχής του μεριδιούχου στην κληρονομιά, με συνέπεια την δραστική (εμπράγματη) προστασία του μεριδιούχου ως άμεσου και καθολικού, κατά κανόνα, διαδόχου του κληρονομούμενου (ΑΠ 5/75 ΝοΒ 23/862, ΑΠ 243/66 ΝοΒ 14/115). Ο νόμος αποδέχεται έτσι ρητά ότι, η μοίρα είναι pars hereditatis και ο μεριδιούχος, είναι κληρονόμος, ώστε και να αποκτά εμπράγματο δικαίωμα στα κληρονομαία στοιχεία, μέχρι το ποσοστό της νόμιμης μοίρας του. Έτσι αν ο κληρονομούμενος ήταν κύριος σε αντικείμενο της κληρονομιάς, ο μεριδιούχος αποκτά κατ' αρχήν αυτοδικαίως με την επαγωγή (και με την επιφύλαξη των άρθρων 1846, 1198 του Αστικού Κώδικα) επίσης κυριότητα στο ίδιο αντικείμενο κατά το ποσοστό της νόμιμης μοίρας (Ολ. ΑΠ 815/75 ΝοΒ 23/1083).

Δεν έχει δηλαδή μόνο ενοχική αξίωση, εξοπλισμένη με τις καθιερωμένες δικαστικές μορφές προστασίας, να ζητήσει από κάποιον άλλο (κληρονόμο), τη μεταβίβαση της κυριότητας ή την εκχώρηση μιας απαίτησης, αλλά έχει εμπράγματο δικαίωμα άμεσης συμμετοχής με το ποσοστό της νόμιμης μοίρας του, σε κάθε φύσης δικαίωμα της κληρονομιάς, εφόσον αυτό είναι κληρονομητό (ΑΠ 31/63 ΝοΒ 11/643, ΕΘ 220/73 Αρμ 27/607). Εξαιρέσεις ως προς το αυτοούσιο της συμμετοχής του μεριδιούχου σε κάθε αντικείμενο της κληρονομιάς (και όχι ως προς τη βασική προστασία του) μπορεί να γίνονται, στο μέτρο που τούτο το επιτρέπει η διανεμητική εξουσία του διαθέτη. Τη λύση της έμμεσης μόνο συμμετοχής του μεριδιούχου στα κληρονομιαία στοιχεία (μέσω ενός προσώπου, που θα όφειλε, μετά την επαγωγή, τη νόμιμη μοίρα στον μεριδιούχο) την απέκλεισε η ΑΚ 1825 παρ. 2. Ο μεριδιούχος δεν γίνεται απλός δανειστής της κληρονομιάς.

Συνέπειες της ισχυρής αυτής προστασίας του μεριδιούχου, είναι ο εξοπλισμός του με την περί κλήρου αγωγή, και κατά περίπτωση με εμπράγματα αγωγές κατά τρίτων κλπ, δηλαδή με όποια προστασία έχει και ο κληρονόμος (ΑΠ 1392/80 ΝοΒ 29/687). Εξάλλου η προσβολή της νόμιμης μοίρας με τη διαθήκη, συνεπάγεται ακυρότητα.

Η βασική αυτή ρύθμιση της παραγράφου 2 του άρθρου 1825 του Αστικού Κώδικα, συμπληρώνεται όμως και εξειδικεύεται, καθώς επίσης και αμβλύνεται κάπως ως προς την αυστηρότητά της, από άλλες διατάξεις του δικαίου της νόμιμης μοίρας και το πνεύμα που τις διέπουν, όπως ιδίως οι ΑΚ 1827-1829, σύμφωνα με τις οποίες ο μεριδιούχος μπορεί να είναι και άμεσος κληροδόχος.

Ο Έλληνας νομοθέτης συνεπώς αποκλείει άλλα συστήματα, όπως του γερμανικού Αστικού Κώδικα, που καθιερώνει το δικαίωμα του μεριδιούχου ως ενοχικό προσδιορίζοντας την νόμιμη μοίρα στο χρηματικό ισάξιο, στην αξία του μισού της εξ αδιαθέτου μερίδας, καθώς και του γαλλικού Αστικού Κώδικα που καθιερώνει με τα άρθρα 913 επ., το σύστημα της “reserve”, πρέπει να διατηρηθεί για να περιέλθει στους αναγκαίους κληρονόμους, οι οποίοι και έχουν σε αυτή εμπράγματο δικαίωμα.

Η ρύθμιση του Ελληνικού Αστικού Κώδικα είναι πρωτότυπη, αφού διαφέρει ριζικά, τόσο από το σύστημα του γερμανικού Αστικού Κώδικα, που αναγνωρίζει στο μεριδιούχο μόνο ενοχικό δικαίωμα, όσο και από το σύστημα της γαλλικής “reserve”, καθώς ο ελληνικός Αστικός Κώδικας, δεν επιβάλλει στον κληρο-

νομούμενο να διατηρήσει τμήμα της κληρονομιάς για τους μεριδιούχους, αλλά αντίθετα του αναγνωρίζει το δικαίωμα να εγκαταστήσει το μεριδιούχο σε ορισμένα στοιχεία της κληρονομιάς, αρκεί να εξασφαλιστεί, με την εγκατάσταση αυτή, το ποσοστό της νόμιμης μοίρας του. Η διαφορά δηλαδή του Αστικού Κώδικα με τον γαλλικό ΑΚ, είναι ακριβώς ότι αναγνωρίζει στο διαθέτη ευρύτατη διανεμητική εξουσία.

II. Δικαίωμα στη νόμιμη μοίρα

Δικαίωμα στη νόμιμη μοίρα έχουν: “Οι κατιόντες και οι γονείς του κληρονομούμενου, καθώς και ο σύζυγος που επιζεί, οι οποίοι θα είχαν κληθεί ως εξ αδιαθέτου κληρονόμοι, έχουν δικαίωμα νόμιμης μοίρας στην κληρονομιά”. (ΑΚ 1825 παρ. 1 εδ.1).

Στους κατιόντες (τέκνα, εγγονοί, δισέγγονοι κ.ο.κ.) περιλαμβάνονται, φυσικά, τόσο εκείνοι που κατάγονται από τον κληρονομούμενο μέσω γάμου (ακόμη και γάμου που ακυρώθηκε ΑΚ 1382), όσο και εκείνοι που γεννήθηκαν χωρίς γάμο των γονέων τους, πάντοτε μεν στη σχέση με τη μητέρα τους (1463 παρ. 2 εδ. 1 ΑΚ), μόνο όμως εφόσον αναγνωρισθούν, εκούσια ή δικαστικά, στη σχέση με τον πατέρα τους (1463 παρ. 2 εδ. 2, 1484 ΑΚ) (βλ. παραπάνω κεφάλαιο —). Επίσης περιλαμβάνονται τα θετά τέκνα και οι κατιόντες των θετών τέκνων που γεννήθηκαν μετά την υιοθεσία (1561 ΑΚ). (βλ. παραπάνω κεφάλαιο —)

Στους γονείς περιλαμβάνονται, η μητέρα (ΑΚ 1463 παρ. 2 εδ 1) ο πατέρας, εφόσον η πατρότητα συνάγεται από το γάμο με τη μητέρα ή από αναγνώριση, εκούσια ή δικαστική (1463 παρ. 2 εδ 2), καθώς και οι θετοί γονείς (1561 εδ. 2). Δεν αποκτάται κληρονομικό δικαίωμα στην περίπτωση που ο υιοθετημένος είναι ενήλικος (άρθρα 1585 και 1589 ΑΚ).

Η ιδιότητα της συζύγου, πρέπει να υπάρχει κατά το θάνατο του κληρονομούμενου. Διατηρείται έστω και αν ο γάμος ήταν άκυρος ή ακυρώσιμος, αλλά δεν είχε ακυρωθεί. Από την αμετάκλητη όμως δικαστική ακύρωση του γάμου, αναιρείται η συζυγική ιδιότητα αναδρομικά (1381, με την επιφύλαξη της ΑΚ 1383 παρ. 1). Χάνει επίσης την ιδιότητα του εξ αδιαθέτου κληρονόμου και άρα του *in abstracto* μεριδιούχου ο σύζυγος στην περίπτωση της ΑΚ 1822, δηλαδή αν ο κληρονομούμενος, έχοντας βάσιμο λόγο διαζυγίου, είχε ασκήσει αγωγή διαζυγίου κατά του συζύγου του. Η ύπαρξη κληρονόμων προηγούμενης τάξης, αποκλείει την κλήση στην κληρονομιά των κληρονόμων των επόμενων τάξεων (άρθρο 1819 ΑΚ). Έτσι αν υπάρχουν κατιόντες, αποκλείονται ως μεριδιούχοι οι γο-

νείς που ανήκουν στη δεύτερη τάξη και μόνοι μεριδιούχοι μένουν οι ανήκοντες στην πρώτη τάξη πλησιέστεροι κατιόντες και ο τυχόν επιζών σύζυγος. Αν δεν υπάρχουν κατιόντες, μεριδιούχοι είναι οι γονείς, (μόνοι ή με τον τυχόν επιζώντα σύζυγο). Αν λείπουν τόσο κατιόντες όσο και γονείς μόνοι μεριδιούχοι είναι ο τυχόν επιζών σύζυγος, σε όποια τάξη και αν καλείται.

Μεταξύ περισσότερων κατιόντων αποκλείονται από τη νόμιμη μοίρα οι απώτεροι της ίδιας ρίζας. Ισχύει δηλαδή η διαδοχή κατά ρίζες (1813 παρ. 1 εδ. 2 και παρ. 2).

III. Το ποσοστό της νόμιμης μοίρας

“Η νόμιμη μοίρα είναι το μισό της εξ αδιαθέτου μερίδας”, (άρθρο 1825 παρ. 1 εδ. 2 ΑΚ). Αποτελεί δηλαδή ποσοστό της κληρονομικής μερίδας που θα κληρονομούσε ο μεριδιούχος με την εξ αδιαθέτου διαδοχή. Πρέπει δηλαδή πρώτα να βρεθεί το ποσοστό της εξ αδιαθέτου μερίδας του μεριδιούχου και στη συνέχεια να διαιρεθεί δια του δύο. Το πηλίκο είναι η νόμιμη μοίρα του μεριδιούχου αυτού. Η απλή διατύπωση του ανωτέρω άρθρου, δεν πρέπει όμως να δημιουργήσει την εντύπωση ότι το θέμα είναι πραγματικά τόσο απλό, γιατί πολλές φορές, σύμφωνα με το άρθρο 1831 ΑΚ, αλλά και 1834 ΑΚ, η νόμιμη μοίρα, υπολογίζεται σε πλασματική κληρονομιά, ενώ στην περίπτωση του 1830 ΑΚ, υπολογίζεται σε πλασματική εξ αδιαθέτου μερίδα.

Συγκεκριμένα το άρθρο 1830 ΑΚ ορίζει ότι για να προσδιοριστεί η εξ αδιαθέτου μερίδα, “εφ’ ης οφείλεται” η νόμιμη μοίρα, “συναριθούνται” όσοι αποκληρώθηκαν με τη διαθήκη η αποποιήθηκαν την κληρονομιά ή κηρύχθηκαν ανάξιοι.

Το 1830 αποτελεί έτσι εξαίρεση στην αρχή που καθιερώνουν τα 1856 και 1863, ότι η επαγωγή σε εκείνον που αποποιήθηκε ή κηρύχθηκε ανάξιος θεωρείται ότι δεν έγινε και η κληρονομιά επάγεται αναδρομικά, από το θάνατο του κληρονομούμενου, σε άλλους. Με το 1830, σε περίπτωση αποκλήρωσης, αποποίησης ή κήρυξης αναξιοσύνης, δεν επέρχεται δηλαδή προσαύξηση στη νόμιμη μοίρα, αλλά μόνο διαδοχή βαθμών, για απώτερους κατιόντες ή τάξεων, για τους γονείς. Οι μεριδιούχοι, εξακολουθούν επομένως να έχουν την ίδια νόμιμη μοίρα, χωρίς να επωφελούνται από την έκπτωση συμμεριδιούχου ή αδελφού του κληρονομούμενου, όταν πρόκειται για τη νόμιμη μοίρα των γονέων, από συμπτωματικό δηλαδή γεγονός που αφορά τρίτον.

Το 1830 δεν εφαρμόζεται όμως μόνο όταν από την έκπτωση “του ενός των πλειόνων συμμεριδιούχων θα υπήρχε περίπτωση προ-

σαυξήσεως” στην εξ αδιαθέτου διαδοχή. Το 1830, εφαρμόζεται σε κάθε περίπτωση, εφόσον δεν επέρχεται διαδοχή βαθμών ή τάξεων, ώστε οπωσδήποτε να μην έχουμε μεταβολή στην αρχική νόμιμη μοίρα που είχε μεριδιούχος, όταν εκαλείτο με εκείνον που εξέπεσε και επομένως να ισχύει η ρύθμιση αυτή και για τον σύζυγο, για τον οποίο δεν υπάρχει προσαύξηση.

Αντίθετα το 1830 δεν αποκλείει να ωφεληθεί μεριδιούχος σε περίπτωση που από την έκπτωση άλλου μεριδιούχου υπάρχει περίπτωση διαδοχής βαθμών ή τάξεων στην εξ αδιαθέτου διαδοχή, με την οποία διαδοχή αυτός καλείται μετά την έκπτωση του άλλου, ώστε έτσι να υπάρχει διαδοχή στη νόμιμη μοίρα. Ο μεριδιούχος που εξέπεσε συναριθμείται δηλαδή μόνο αν συνέτρεχε με μεριδιούχο στην ίδια τάξη και δεν υπάρχει διαδοχή βαθμών στην τάξη αυτή.

IV. Προθεσμία άσκησης του δικαιώματος της νόμιμης μοίρας

Εφόσον ο μεριδιούχος, σύμφωνα με το άρθρο 1825 παρ. 3 ΑΚ, συντρέχει κατά το ποσοστό της νόμιμης μοίρας του ως κληρονόμος, και αποκτά το μερίδιο αυτοδικαίως και αμέσως, δηλαδή “εμπράγματος”, απολαμβάνει κατά συνέπεια και τα δικαιώματα και την προστασία του κληρονόμου.

Το κληρονομικό δικαίωμα του μεριδιούχου, η νόμιμη μοίρα του, είναι όμως δυνατό να προσβληθεί με διάφορους τρόπους και ανάλογη είναι και η προστασία που ο νόμος παρέχει στον μεριδιούχο.

Ειδικότερα, ο συνθηθέστερος τρόπος με τον οποίο προσβάλλεται η νόμιμη μοίρα είναι η διάταξη της διαθήκης του κληρονομούμενου. Ειδικότερα ο κληρονομούμενος, με τη διαθήκη του, μπορεί να παρέλειψε μεριδιούχο, εγκαθιστώντας ως κληρονόμους τρίτους, ή μπορεί να του κατέλειψε ποσοστό μικρότερο από το ποσοστό της νόμιμης μοίρας του ή να του επέβαλε βάρη π.χ. κληροδοσίες. Οι διατάξεις αυτές της διαθήκης, στο μέτρο που προσβάλλουν τη νόμιμη μοίρα, είναι αυτοδικαίως άκυρες (άρθρα 1825 παρ. 1 εδ.) β), 1829, 1835 ΑΚ), και δεν υφίσταται ανάγκη προσβολής τους ή διάρρηξής τους. Αυτοδικαίως άκυρη είναι και η δωρεά αιτία θανάτου, σύμφωνα με το άρθρο 2035, το οποίο ορίζει, ότι στις δωρεές αυτές, εφόσον προσβάλλουν τη νόμιμη μοίρα μεριδιούχου, εφαρμόζονται οι διατάξεις για τις κληροδοσίες. Αυτοδικαίως άκυρη είναι, σύμφωνα με το άρθρο 1893 ΑΚ και η νέμηση ανιόντος, κατά το ποσοστό της νόμιμης μοίρας κατιόντος που παραλείφθηκε, ενώ, αν με την νέμηση ανιόντος προσβάλλεται η νόμιμη μοίρα κατιόντος,

σύμφωνα με το 1894 ΑΚ, το δικαίωμα του μεριδιούχου αυτού υπάρχει για το υπόλοιπο. Στις ανωτέρω περιπτώσεις, ο μεριδιούχος αποκτά “άμεσο κληρονομικό δικαίωμα” στα στοιχεία της κληρονομιάς που του επάγονται από το Νόμο, και για το λόγο αυτό, και εφόσον συγκληρονόμοι του, παρακρατούν στοιχεία της κληρονομιάς επικαλούμενοι δικό τους κληρονομικό δικαίωμα, ο μεριδιούχος έχει τη δυνατότητα, να ασκήσει εναντίον τους την περί κλήρου αγωγή. Την αγωγή αυτή απευθύνει ο αναγκαίος κληρονόμος εναντίον εκείνων των συγκληρονόμων του, οι οποίοι “νέμονται αντικείμενα της κληρονομιάς” τα οποία ανήκουν και στον ενάγοντα, ως κληρονόμοι, εναντίον δηλαδή εκείνων που αντιποιούνται, ολικά ή μερικά, κληρονομικό δικαίωμα του ενάγοντος, χωρίς να υπάρχει λόγος να την απευθύνει εναντίον όλων των συγκληρονόμων. Την περί κλήρου αγωγή ασκεί ο μεριδιούχος όχι μόνο εναντίον συγκληρονόμων, αλλά και εναντίον τρίτων, οι οποίοι κατακρατούν στοιχεία της κληρονομιάς επικαλούμενοι δικό τους κληρονομικό δικαίωμα. Η αγωγή περί πλήρου υπόκειται στην γενική εικοσαετή παραγραφή.

Εάν αντίθετα οι τρίτοι αυτοί κατέχουν στοιχεία της κληρονομιάς, χωρίς να επικαλούνται κληρονομικό τους δικαίωμα, ο μεριδιούχος μπορεί να στραφεί εναντίον τους μόνο με τις ειδικές αγωγές που αρμόζουν στην συγκεκριμένη περίπτωση. Αυτονόητο είναι ότι ο μεριδιούχος, αφού είναι κληρονόμος, αποκτά και αυτός τη νομή, που ασκούσε ο κληρονομούμενος, σύμφωνα με το 983 ΑΚ, ώστε εκτός από την περί κλήρου ή τις ειδικές αγωγές που είχε ο κληρονομούμενος, να δικαιούται να ασκήσει και τα ένδικα μέσα της νομής.

Στην περίπτωση όμως που η νόμιμη μοίρα μεριδιούχου, προσβάλλεται από τις, από ελευθεριότητα, διαθέσεις περιουσιακών στοιχείων, (κυρίως δηλαδή από τις δωρεές εν ζωή) που έκανε ο κληρονομούμενος όσο ζούσε, τότε η ακυρότητα αυτών δεν είναι αυτοδικαίως και υφίσταται ανάγκη προσβολής ή διάρρηξής τους. Η ένδικη προστασία του μεριδιούχου δεν παρέχεται με την αγωγή περί κλήρου ή τις λοιπές αναφερόμενες αγωγές, αλλά με την αγωγή περί μέμψης άστοργου δωρεάς και συγκεκριμένα: Ο Αστικός Κώδικας ορίζει με το άρθρο 1835 ΑΚ, ότι, κάθε δωρεά που έκανε ο κληρονομούμενος όσο ζούσε και η οποία δωρεά υπολογίζεται στην κληρονομιά με το 1831 ΑΚ, μετά από αγωγή του μεριδιούχου ή των διαδόχων του (1836 ΑΚ), υπόκειται σε ανατροπή κατά το μέρος που η κληρονομιά δεν επαρκεί να καλύψει τη νόμιμη μοίρα. Η αγωγή για την ανατροπή μιας

τέτοιας δωρεάς αποτελεί τη μέμψη αστόργου δωρεάς, και σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 1836 ΑΚ, αυτή παραγράφεται δύο χρόνια μετά από τον θάνατο του κληρονομούμενου.

I. Δωρεές του de cuius ή συμβόλαια γάμου
Σύμφωνα με το άρθρο 1831 παρ. 2 ΑΚ, προκειμένου να υπολογιστεί η νόμιμη μοίρα, προηγουμένως προσδιορίζεται η κληρονομιά, με βάση την κατάσταση και την αξία που αυτή είχε κατά το χρόνο θανάτου του κληρονομούμενου, αφού αφαιρεθούν τα χρέη και οι δαπάνες της κηδείας του και της απογραφής της κληρονομιάς.

Στην κληρονομιά προστίθενται, με την αξία που είχαν κατά το χρόνο της παροχής, α) οτιδήποτε ο κληρονομούμενος παραχώρησε από ελευθεριότητα, όσο ζούσε, χωρίς αντάλλαγμα στο μεριδιούχο, είτε με δωρεά είτε με άλλον τρόπο και β) οποιαδήποτε δωρεά που ο κληρονομούμενος έκανε προς τρίτους στα τελευταία δέκα χρόνια πριν από το θάνατό του, εκτός αν την επέβαλαν λόγοι ευπρέπειας ή ιδιαίτερο ηθικό καθήκον. Οι ανωτέρω παροχές σύμφωνα με το άρθρο 1833 του Αστικού Κώδικα καταλογίζονται στη νόμιμη μοίρα, εκτός αν ο κληρονομούμενος όρισε διαφορετικά όταν έδωσε την παροχή. Αν στην εξ αδιαθέτου διαδοχή συντρέχει περίπτωση συνεισφοράς, τότε και αποκλειστικά και μόνο για τους κατιόντες και αν υπάρχουν περισσότεροι από αυτούς, σύμφωνα με το 1834 ΑΚ, η νόμιμη μοίρα για τον κάθε κατιόντα προσδιορίζεται με βάση την εξ αδιαθέτου μερίδα που θα περιέρχονται σε αυτόν, με συνυπολογισμό και της συνεισφοράς. Η παροχή που λαμβάνεται υπόψη καταλογίζεται στη νόμιμη μοίρα μόνο για τη μισή της αξία.

H. Αποποίηση της κληρονομιάς ή της νόμιμης μοίρας

Ο κληρονόμος, μεριδιούχος ή όχι δεν μπορεί να παραιτηθεί από το δικαίωμά του από την κληρονομιά ή από την νόμιμη μοίρα πριν από τον χρόνο της επαγωγής της κληρονομιάς σ’ αυτόν. Ωστόσο σε μικτούς γάμους (δηλαδή όταν ένας από τους δύο συζύγους είναι Έλληνας υπήκοος) αν κατά τον χρόνο της σύναψης σύμβασης γάμου κατοικούν και οι δύο στην αλλοδαπή μπορεί ο αλλοδαπός σύζυγος με τελεσθείσα στην αλλοδαπή παραίτηση από κληρονομιά να παραιτηθεί εν όλω ή εν μέρει του κληρονομικού του δικαιώματος έναντι του άλλου συζύγου με αποζημίωση ή και χωρίς αποζημίωση (άρθρο 1 ΝΔ 472/1974 - lex Onassis, Παράβαλε Γεωργιάδης Γερμανική Συμβολαιογραφική Επιθεώρηση 1975 σελ. 354).

ΜΑΡΚΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΟΣ ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΝΟΤΑΡΙΟΙ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΑΙ Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ

Οι Άγιοι Νοτάριοι ήταν γραμματικοί του τότε Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Παύλου του ομολογητή, που καταγόμενοι από την Θεσσαλονίκη μας, υπήρξε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως μεταξύ των ετών 340 έως 350, όταν αυτοκράτορας του Βυζαντίου ήταν ο Κωνστάντιος, ένας από τους τρεις γιούς του Μεγάλου Κωνσταντίνου που βασίλευσε στην Ανατολή από το έτος 337 μέχρι το έτος 350. Ήταν η εποχή που το Βυζάντιο σπαράσσονταν από τον Αρειανισμό, μία αίρεση, αρχηγός της οποίας ήταν ο Άρειος. Ο Άρειος κατήγετο από την Λιβύη, είχε μορφωθεί στην Αντιόχεια στην Σχολή του Λουκιανού και από τις αρχές του 4ου αιώνα δρούσε ως Πρεσβύτερος στην Αλεξάνδρεια όπου εξεδήλωσε τα αιρετικά του φρονήματα. Το κύριο σημείο της θεωρίας του Αρείου ήταν ότι ο υιός του Θεού είναι κτίσμα. Ενώ δηλαδή κατά τον Χριστιανική διδασκαλία ο υιός του Θεού είναι πράγματι Θεός, όπως ο πατήρ, κατά τον Άρειο και τους οπαδούς του, ο υιός του Θεού έχει δευτερεύουσας ή υποδεέστερης φύσεως θεία ιδιότητα. Οι ιδέες αυτές του Αρείου βρήκαν ομοϊδέατες και μετά την αρχική τους εκδήλωση περί το έτος 323 μ.Χ. δημιούργησαν μεγάλο αναβρασμό σε ολόκληρη την Ανατολή. Ο τότε Αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ο Μέγας μετά από μία ατελεσφόρητη προσπάθειά του να συμβιβάσει και να κατευνάσει τα πνεύματα, αναγκάστηκε να συγκαλέσει τον Ιούνιο του 325 στην Νίκαια της Βιθυνίας Οικουμενική Σύνοδο, η οποία κατεδίκασε επίσημα τον Άρειο και εξέδωσε προς καθορισμό του δόγματος το Σύμβολο της Νίκαιας. Σε αυτό

διετυπώνονταν ότι «ο Ιησούς Χριστός είναι Υιός του Θεού, γεννηθείς εκ του Πατρός, Μονογενής, Θεός εκ Θεού, Φως εκ Φωτός, Θεός Αληθινός εκ Θεού Αληθινού, Γεννηθείς ου Ποιηθείς Ομοούσιος τω Πατρί, δι Ού τα πάντα εγένετο...». Διατυπώθηκαν δηλαδή οι αρχές του συμβόλου της Πίστεως μας τις οποίες καθομολογούμε και σήμερα. Και ο ορισμός όμως της Νίκαιας δεν έφερε την ειρήνη. Η δογματική διένεξη έλαβε πολιτική χροιά και ενισχύθηκαν οι τάσεις του Αυτοκράτορα να επεμβαίνει στην Εκκλησία. Ο Αρειανισμός έγινε πολιτικο-θρησκευτική έριδα και τάραξε το Βυζάντιο μέχρι το έτος 379 όταν ανέβηκε στον θρόνο ο Αυτοκράτορας Θεοδόσιος. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται με απηνή διωγμό των Ορθοδόξων (και ειδικότερα επί της Βασιλείας του Κωνσταντίνου, ο οποίος υποστήριξε τον Αρειανισμό, και καταπολέμησε με όλα τα μέσα της εξουσίας του αυτούς που ακολουθούσαν και υπεράσπιζαν την ορθόδοξη πίστη. Εξ' αντιθέτου οι άλλοι δύο γιοί του Μ.Κωνσταντίνου Κωνστάντιος ο Β' και Κώνστας, οι οποίοι βασίλευσαν στην Δύση υποστήριξαν την Ορθοδοξία).

Αυτήν λοιπόν την εποχή των διωγμών των Ορθοδόξων από τους Αρειανιστές έζησαν οι Άγιοί μας Μαρκιανός και Μαρτύριος. Πατριάρχης τότε στην Κωνσταντινούπολη ήταν όπως ελέχθη ο Παύλος ο ομολογητής, ο οποίος τους διέκρινε για την άριστη μόρφωσή τους, το ήθος και την εργατικότητα τους και τους προσέλαβε ως γραμματείς του Πατριαρχικού θρόνου, και «ως αναγνώστας και απογραφείς».

Ας μην ξεχνάμε ότι ο χαρακτήρας του βυζαντινού κράτους ήταν θεοκρατικός και ότι

από τους πρώτους αιώνες της Χριστιανικής Εκκλησίας είχε διαμορφωθεί εκκλησιαστική νομοθεσία που είχε κύρος Αστικού δικαίου. Απόδειξη του γεγονότος αυτού αποτελούν οι χριστιανικοί νομικοί κανόνες που μεταφράστηκαν στην Συριακή και Αρμενική γλώσσα και σώζονται μέχρι σήμερα.

Στο Βυζαντινό δίκαιο η πανηγυρική διαδικασία περί την κατάρτιση των συμβάσεων γινόταν ενώπιον λειτουργών εμφανιζόμενων υπό το όνομα του Ταβουλλάρου ή Ταβελλίωνος ή Νοτάριου, αργότερα δε και υπό το όνομα συμβολαιογράφου.

Οι Νοτάριοι εξάλλου διεκρίνονταν σε Πατριαρχικούς και Παλατινούς (PALATINI). Από αυτούς οι πρώτοι υπηρετούσαν την εκκλησία, ενώ οι δεύτεροι υπηρετούσαν τις Πολιτικές Αρχές.

Οι Άγιοί μας ως Πατριαρχικοί Νοτάριοι εκτός από τα άλλα εκκλησιαστικά έγγραφα τα οποία συνέτασσαν και ταξινομούσαν, συνέτασσαν και έγγραφα συνομολόγησης συμφωνιών ενώπιον του Πατριάρχου και του Θείου, καθώς και διαθήκες και προικοσύμφωνα, δηλαδή ήταν και Νοτάριοι, πιστοί, ακέραιοι και αφοσιωμένοι στις υπηρεσίες που προσέφεραν.

Όταν ο Πατριάρχης Παύλος εκλήθη από τον αυτοκράτορα Κωνστάντιο να αποδεχθεί και να δώσει πίστη στα όσα πρέσβευε ο Αρειανισμός, αυτός αρνήθηκε - και πιστός στο ορθόδοξο δόγμα - Σύμβολο της Οικουμενικής Συνόδου της Νίκαιας, έψεξε τον Αυτοκράτορα για την στάση του αυτή.

Τότε ο αυτοκράτορας τον εξόρισε στην Αρμενία και εκεί οι φανατικοί οπαδοί του Αρείου τον εφόνευσαν, πνίγοντάς τον με το οφοφόριο του όπως λέγεται.

Μετά τον θάνατο του Πατριάρχου Παύλου και με εντολή του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου συνελήφθησαν και οι δύο Άγιοι μας Μαρκανός και Μαρτύριος οι οποίοι επίσης εκλήθησαν να ασπασθούν τον Αρειανισμό. Αυτοί όμως πιστοί στον Ποιμένα τους έμειναν σταθεροί στο Ορθόδοξο δόγμα, διότι πάντα στο μυαλό τους κυριαρχούσε ο λόγος του Κυρίου «Εάν υμείς μείνετε εν τω λόγω του εμού αληθώς μαθηταί μου εστέ». Δηλαδή αν εσείς μείνετε στερεοί στην διδασκαλία μου τότε πράγματι είστε αληθινοί μαθητές μου.

Αυτό περίτρανα το απέδειξαν οι δύο Άγιοι μας. Ομολόγησαν με θάρρος στον Αυτοκράτορα την αληθινή τους πίστη και τον έψεξαν για τις θέσεις του. Επειδή την σθεναρή ως άνω θέση τους τήρησαν και ενώπιον του δικαστή τους, διετάχθη ο διαμαχαίρας θάνατος αυτών. Τα λείψανα τους ετάφησαν στην λεγομένη Μελανδησία Πύλη. Το πόσο τίμια υπήρξε η μνήμη αυτών, αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος όταν αναδείχθηκε, Επίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ανήγειρε Ναό επ' ονόματι των Αγίων αυτών.

Μετά την Οικουμενική Σύνοδο του Αριμένου για την Δύση και της Σελεύκειας για την Ανατολή, θεωρήθηκαν ότι κατατροπώθηκαν οι Αρειανισταί, ενώ η πραγματική πολιτικο-θρησκευτική αυτή διαμάχη εξακολούθησε μέχρι της Βασιλείας του Θεοδοσίου το έτος 379, ο οποίος με το διάταγμα της 27ης Φεβρουαρίου του έτους 380, εδώ, στην πόλη της Θεσσαλονίκης ανεγνώρισε ως επίσημη θρησκεία του Βυζαντινού Κράτους την Χριστιανική.

Από της εποχής της ίδρύσεως του στο Βυζάντιο το Σωματείο των Ταβουλαρίων είχε ως Προστάτες Αγίους, τους Αγίους Νοτάριους Μαρκανό και Μαρτύριο την μνήμη των οποίων πανηγυρικά εόρταζε την 25η Οκτωβρίου κάθε έτους.

Ύστερα από την ιστορική αυτή αναδρομή στους πρώτους βυζαντινούς χρόνους, πιστεύω ότι θα ήταν σκόπιμο να ανατρέξουμε σύντομα στις αρχές και στους κανόνες του δικαίου μέσα στους οποίους εξελίχθηκε ο θεσμός του Συμβολαιογράφου στο Ανατολικό Βυζαντινό κράτος.

Η βυζαντινή αυτοκρατορία για την οποία πολλά διδαχθήκαμε στις γυμνασιακές αλλά και στις Πανεπιστημιακές σπουδές μας χρονικά καλύπτει την Μεσαιωνική περίοδο της Ελληνικής Ιστορίας και επί ένδεκα - 11 - και πλέον αιώνες κράτησε την πρώτη θέση

στην πολιτιστική, την οικονομική και την πολιτική δραστηριότητα του τότε πολιτισμένου κόσμου.

Η διαίρεση του Ανατολικού από το Δυτικό Ρωμαϊκό κράτος από τον Μεγάλο Κωνσταντίνο, πραγματοποιήθηκε, επειδή μεγάλες ήταν οι διαφορές στα δύο αυτά τμήματα της άλλοτε ενιαίας αυτοκρατορίας και είχε σκοπό να διευκολύνει την προσαρμογή του Διοικητικού Συστήματος στις ιδιορρυθμίες της κάθε μίας από τις περιοχές αυτές, που πήγαιναν από τις ιδιαίτερες στο κάθε τμήμα γεωγραφικές, πολιτισμικές δημογραφικές και κοινωνικές συνθήκες. Παράλληλα όμως με τις διοικητικές μεταβολές, παρατηρούνται και σημαντικές αλλαγές στην Μορφή του Πολιτεύματος.

Τώρα στο Ανατολικό Κράτος η εξουσία του ηγεμόνα ενισχύεται ακόμη περισσότερο και αυτός γίνεται και νομοθέτης ανεξέλεγκτος, συνδυάζοντας με μεγάλη επιτυχία πολλές φορές την Αρχαία Ελληνική Νομοθεσία με τις Χριστιανικές Αρχές της φιλανθρωπίας και της δικαιοσύνης.

Μία πολυσημαντη ως εκ τούτου πτυχή της βυζαντινής ιστορίας αποτελεί και το νομοθετικό οικοδόμημα των αξίων εκείνων βυζαντινών αυτοκρατόρων που στην προσπάθειά τους να οργανώσουν μέσα στα θεσμικά πλαίσια του νόμου την αχανή αυτοκρατορία τους, άφησαν στους μεταγενέστερους ένα έξοχο δείγμα νομοθετικής πληρότητας και οργανώσεως.

Πρώτιστα εκείνο που χαρακτηρίζει την αυτοκρατορική νομοθεσία είναι ο επίσημος και μεγαλοπρεπής χαρακτήρας της.

Χαρακτηριστικό επίσης στοιχείο της Νομοθεσίας αυτής είναι ότι ρυθμίζει τις σχέσεις των πολιτών και του κράτους καθώς και τις σχέσεις της Πολιτείας και της Εκκλησίας με πνεύμα δικαιοσύνης και φιλανθρωπίας.

Επί των διαδόχων του Μεγάλου Κωνσταντίνου ο εκ-χριστιανισμός και ο εξελληνισμός της βυζαντινής αυτοκρατορίας προχωρούν σε αδιάσπαστη ενότητα με τον αρχαίο πολιτισμό. Επί Κωνσταντίου του Β' η ελληνική γλώσσα αναγνωρίζεται ως επίσημη γλώσσα του Κράτους και αποφασίζεται η διατήρηση των αρχαίων ναών και η μετατροπή τους σε χριστιανικούς.

Σήμερα διερωτώμαστε γιατί υπήρξε τόσο μεγάλος Θεοκρατισμός στο Βυζάντιο και αν ο Θεοκρατισμός αυτός υπήρξε η αιτία της καταστροφής του. Μία απάντηση στο ερώτημα αυτό νομίζω ότι μπορούμε να την βρούμε την σκέψη ότι η ευνοϊκή στάση των

αυτοκρατόρων μετά τον Μεγάλο Κωνσταντίνο, απέναντι στην Εκκλησία δεν ήταν μόνον αποτέλεσμα των προσωπικών πεποιθήσεων και του θρησκευτικού συναισθήματος των ηγεμόνων, αλλά ήταν η διαπίστωση ότι η νέα πίστη είναι δυνατόν να εξελιχθεί σε ένα από τα βασικά στοιχεία της συνοχής του πληθυσμού της αυτοκρατορίας, της οποίας η εθνική ανομοιογένεια αποτελούσε μόνιμο κίνδυνο. Για τον λόγο αυτό το ζωηρό ενδιαφέρον πολλών αυτοκρατόρων για τα δογματικά θέματα της εκκλησίας δεν είχε ως αφετηρία προσωπικές θεολογικές απόψεις του κάθε Μονάρχη, αλλά για τους περισσότερους από αυτούς είχε την αγωνία για την διατήρηση της κρατικής ενότητας.

1. Ο Ιουστινιάνειος Κώδικας (CODEX IUSTINIANUS).
2. Ο πανδέκτης (DIGESTA) που αποτελεί συγκέντρωση και συναρμολόγηση των σωζόμενων συγγραμμάτων των ρωμαίων νομικών.
3. Οι εισηγήσεις (INSTITUTA)
4. Οι ΝΕΑΡΕΣ (NOVELLAE) που συμπερίλαμβανε όλες τις νεότερες αυτοκρατορικές διατάξεις.
5. ΕΚΛΟΓΗ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ Ε - EN SYNTOMΩ ΓΕΝΟΜΕΝΗ
6. Ο ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ.
7. Ο ΝΑΥΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ Η ΡΟΔΙΩΝ.
8. Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ.
9. Ο ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΜΟΣ.
10. Η ΠΑΝΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ.
11. Η ΕΠΙΤΟΜΗ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ.
12. ΤΑ ΒΑΣΙΛΙΚΑ.

Είναι τα βασικά νομοθετήματα της βυζαντινής αυτοκρατορίας μέχρι το έτος 1025. Είναι μια νομοθεσία που διατρανώνει τις προθέσεις των αυτοκρατόρων να δημιουργήσουν ένα κράτος δυνατό και απρόσβλητο από τους εσωτερικούς εχθρούς την αναρχία και την διχόνοια. Η ύπαρξη ισχυρής νομοθεσίας στήριξε δυναμικά τα θεμέλια του βυζαντινού κράτους.

Μέσα λοιπόν στα πλαίσια της νομοθεσίας αυτής έζησαν και συνέβαλαν στην αίγλη και την ακτινοβολία του Βυζαντίου και οι Συμβολαιογράφοι.

Τα πρώτα ολοκληρωμένα νομοθετικά κείμενα που αναφέρονται στον θεσμό των συμβολαιογράφων είναι οι Νεαρές 44,47 και 73 του Αυτοκράτορα Ιουστινιανού γραμμένες στα ελληνικά. Επίσης ο πρώτος ολοκληρωμένος κώδικας συμβολαιογράφων σε όλο τον κόσμο περιλαμβάνεται στις διατάξεις

του πρώτου κεφαλαίου του Επαρχικού Βιβλίου του Λέοντα του ΣΤ' του Σοφού, στο τέλος του 9ου αιώνα. Ο άνω αυτοκράτορας από άποψη υλικού νομοθετικής εργασίας, καταλαμβάνει την δεύτερη θέση μετά τον Ιουστινιανό, μεταξύ των αυτοκρατόρων του Βυζαντίου.

Ενώ τα επαγγελματικά σωματεία της Ελλάδος της Ρώμης και οι Μεσαιωνικές συντεχνίες στην Δυτική Ευρώπη, αποτελούσαν αυθύπαρκτους και αυτοδιοικούμενους οργανισμούς, οι οποίοι είχαν δημιουργηθεί με σκοπό την κατά κύριο λόγο εξυπηρέτηση των επαγγελματικών συμφερόντων των μελών τους, οι βυζαντινές συντεχνίες κατά τον 10ο αιώνα ήταν ουσιαστικά το μέσο με το οποίο οι αυτοκράτορες ήλεγχαν τα επαγγέλματα και δια μέσου αυτών την οικονομία της αυτοκρατορίας. Στα Βασιλικά ορίζεται καθαρά ότι οι συντεχνίες έχουν δημιουργηθεί για να είναι χρήσιμες στο κράτος.

Το επαρχικό βιβλίο αποτελείται από ένα σύντομο προοίμιο και από είκοσι δύο κεφάλαια. Το κάθε κεφάλαιο αναφέρεται σύμφωνα με την επιγραφή του σε ένα επάγγελμα ή σε μία ομάδα συγγενών επαγγελματιών.

Σύμφωνα με την σπουδαιότητα και την εκτίμηση που απελάμβανε το κάθε επάγγελμα στο Βυζάντιο, την πρώτη θέση ανάμεσα σε όλα τα επαγγέλματα του επαρχικού βιβλίου κατέχουν οι Ταβουλλάριοι.

Σύμφωνα με το προοίμιο του Επαρχικού βιβλίου, τα επαγγέλματα οργανώνονται σε συντεχνίες, προκειμένου να εξασφαλίσουν την τήρηση της τάξης στην κοινωνία να αποφύγουν τις καταστρατηγήσεις και τις αδικίες, να εξασφαλίσουν ότι όλοι θα κρίνονται με το ίδιο δίκαιο μέτρο και να παράσχουν σε όλους μια ευπρεπή ζωή απηλλαγμένη από καταπίεση.

Κατά την μέση βυζαντινή περίοδο η συμβολαιογραφία αποτελεί ένα από τα πλέον διακεκριμένα επαγγέλματα της πρωτεύουσας του Βυζαντίου. Τα μέλη της συντεχνίας των Ταβουλλαρίων έχουν υψηλή μόρφωση και χαίρουν μεγάλης εκτίμησης στην κοινωνία της εποχής, είναι δε οργανωμένοι σε ένα σωματείο, το οποίο επιβλέπει το κράτος.

Οι διατάξεις του πρώτου κεφαλαίου του επαρχικού βιβλίου αναφέρονται στα προσόντα των υποψηφίων συμβολαιογράφων για την πλήρωση κενής θέσης. Κατ' αυτές ο υποψήφιος απαιτείται να έχει επαρκείς γενικές και νομικές γνώσεις καθώς και ποιό-

τητα χαρακτήρος. Πρέπει να μην είναι φλύαρος, αυθάδης, διεφθαρμένος ή άσωτος, αλλά να είναι σεμνός στον χαρακτήρα, ακέραιος στην σκέψη, συνετός, ετοιμόλογος και ευπροσάρμοστος ώστε να μην υποπίπτει εύκολα σε δόλο και πλαστογραφίες.

Όσον αφορά την μόρφωση ο υποψήφιος πρέπει α) να έχει καλή γενική μόρφωση ώστε να γράφει και να ομιλεί σωστά και β) μια σφαιρική γνώση του δικαίου, ειδικότερα να γνωρίζει τον πρόχειρο Νόμο και να έχει γνώση των εξήντα βιβλίων των Βασιλικών. Στην συντεχνία ισχύει ο κλειστός αριθμός και ο συνολικός αριθμός τους δεν μπορεί να ξεπεράσει τους είκοσι τέσσερις - 24 -.

Ο Προϊστάμενος των Ταβουλλάριαν αποκαλείται Πριμηκήριος.

Κάθε φορά που λόγω θανάτου ή άλλου λόγου παραμένει κενή μια θέση, όλοι οι Ταβουλλάριοι υπό την προεδρία του Πριμηκήριου και με ψηφοφορία εκλέγουν το νέο μέλος της συντεχνίας αφού προηγουμένως εξετάσουν αυστηρά αν οι υποψήφιοι έχουν τα προαπαιτούμενα προσόντα.

Μετά την εκλογή του Ταβουλλαρίου ακολουθούσε η τελετή διορισμού του εκλεγέντος και της εγκατάστασης του στο νέο αξίωμα.

Όπως σε όλες τις βυζαντινές τελετές η εκλογή του Ταβουλλαρίου είχε διπλό χαρακτήρα πολιτικό και θρησκευτικό.

Μετά την εκλογή του, ο νεοκλεγεύς και ολόκληρο το σώμα των Ταβουλλαρίων ενδεδυμένοι με τις επίσημες στολές τους, προεξάρχοντας του Πριμηκήριου, εμφανίζονταν ενώπιον του έπαρχου της πόλης και μετά την τήρηση πανηγυρικών διατυπώσεων, ο έπαρχος επιβεβαίωνε την εκλογή με την σφραγίδα του και διορίζετο ο Ταβουλλάριος. Επακολουθούσε η ευλογία του νέου μέλους από ιερέα ή ιερείς, ενώπιον των οποίων το νέο μέλος εμφανίζονταν ενδεδυμένο με λευκό χιτώνα. Από την εκκλησία με πομπή και τιμές ο νεοδιορισμένος έφθανε στο γραφείο όπου θα ασκούσε τα καθήκοντά του και από εκεί όλοι μαζί κατευθύνονταν στο σπίτι του νεοδιορισθέντος, όπου και εόρταζαν το γεγονός όλοι με κοινή ευωχία.

Τους Βυζαντινούς χρόνους ακολούθησε η περίοδος της Τουρκοκρατίας, της Φραγκοκρατίας και της Ενετοκρατίας - για ορισμένα τμήματα του Ελληνικού χώρου - και τελικά η περίοδος των νεότερων χρόνων.

Όπως όλοι γνωρίζουμε το δίκαιο δεν είναι

έννοια στατική, αλλά λόγω της μεταβλητότητας των παραγόντων που το διαμορφώνουν είναι κατ' εξοχήν έννοια δυναμική.

Ως εκ τούτου στα πανεπιστημιακά συγγράμματα ως δίκαιο χαρακτηρίζεται το σύνολο των κανόνων κοινωνικής συμπεριφοράς που ίσχυσαν σε συγκεκριμένο τόπο μια δεδομένη στιγμή.

Σε όλες τις άνω περιόδους - μετά και από εθνικές συμφορές, περιπέτειες και αντίξοες συνθήκες, ασκούμενος από ιδιώτες με δotes προς αυτούς εξουσίες, η από το ιερατείο της Ορθόδοξου εκκλησίας (που διετήρησε συνεχώς νομικά και εθνικά, όλες τις νομικές, κρατικές και δικαστικές αρμοδιότητες σε όλη την διάρκεια των άνω περιόδων), ο θεσμός της συμβολαιογραφίας επέζησε, εργάστηκε, συνέβαλε στην άνετη οργάνωση των μικρών ή των μεγάλων συναλλαγών και έφθασε όρθιος στις ημέρες μας με αρμοδιότητες και λειτουργίες άμισθου δημοσίου λειτουργού, που σήμερα συμβάλλει καιρίαια στην τήρηση των κανόνων του δικαίου, στην τήρηση της καλής πίστεως στις συναλλαγές, την υποχρεωτική τήρηση των συμφωνηθέντων, στην πρόληψη δικών και επιπλέον στην άσκηση πολλών στοιχείων της δημοσιονομικής πολιτικής του κράτους και την διαμεσολάβηση στην είσπραξη των φόρων και την τήρηση των υποχρεώσεων των συναλλασσομένων έναντι του κράτους και των κρατικών φορέων και των οργανισμών, δίνοντας πίστη, βεβαιότητα και δύναμη στο έγγραφο που συντάσσονται από τον Συμβολαιογράφο.

Στην άσκηση των καθηκόντων του αυτών, ο σημερινός έλληνας συμβολαιογράφος είναι ευπροσάρμοστος στην δυναμική εξέλιξη του δικαίου, αποφεύγοντας να είναι φλύαρος, αυθάδης, διεφθαρμένος, άσωτος ή άδικος. Αλλά εκπληρώνει τα καθήκοντά του με σεμνό χαρακτήρα, ακέραια στην σκέψη, σύνεση, δικαιοσύνη, μόρφωση και γνώση των νόμων, προσπαθώντας να είναι χρήσιμος στο κράτος και στους πολίτες, - αρχές που πιστεύει ότι έπρεπε να έχει ένας συμβολαιογράφος στην εποχή του Λέοντος του ΣΤ' του Σοφού, αλλά που πρέπει σε μεγαλύτερο βαθμό να διαθέτει σήμερα και διαχρονικά, αν θέλει να είναι όχι μόνον αποδεκτός αλλά και σεβαστός και διακεκριμένος επαγγελματίας και πολίτης, πιστός στις Αρχές που δίδαξαν οι Προστάται άγιοι των Συμβολαιογράφων.

Αυτή τη φορά, ας ρίξουμε μια ματιά στις εξελίξεις του συμβολαιογραφικού «επαγγέλματος» μέσα από την ιστοσελίδα των Ελβετών Συμβολαιογράφων (<http://notairessuisses.ch/>). Η σελίδα είναι μεταφρασμένη στα Γαλλικά, Γερμανικά, Ιταλικά και Αγγλικά, οπότε οι περισσότεροι από εμάς μπορούμε να ξεναγηθούμε.

Θα αναφέρω ορισμένα σημεία, ιδιαίτερα ενδιαφέροντα που δείχνουν την κίνηση και την πορεία του συμβολαιογραφικού επαγγέλματος στην Ελβετία με πολλές αλληλεπιδράσεις μεταξύ και των υπολοίπων χωρών της Κεντρικής Ευρώπης (Γαλλία, Βέλγιο, Γερμανία). Συμπέρασμα: **η συμβολαιογραφία κινείται!**

Σεμινάρια για το “Marketing” των συμβολαιογράφων γίνονται στην Ελβετία από το έτος 2002. Ο Γάλλος Jean Paul Decorps, σε σχετική εισήγησή του που εκφωνήθηκε ενώπιον Ελβετών συναδέλφων, ανέλυσε το θέμα «Η Συμβολαιογραφία στη Γαλλία και το Marketing», όπου παρουσιάζει τους λόγους που το σώμα των Γάλλων συμβολαιογράφων και οι εκάστοτε διοικήσεις του, προσπάθησαν να ξεφύγουν από την εσωστρέφεια και την παθητικότητα, παρόλο που αρχικά κάθε νύξη προς αυτήν την κατεύθυνση (marketing) έμοιαζε παράδοξη, δεδομένου ότι στη Γαλλία απαγορεύεται η διαφήμιση στους συμβολαιογράφους, όντας δημόσιοι λειτουργοί.

Η πρόθεση της Γαλλικής κυβέρνησης το έτος 1981 να «καταργήσει τους συμβολαιογράφους» σηματοδότησε τις πρώτες κινήσεις συμβολαιογραφικού marketing στη Γαλλία. Καθορίστηκε συγκεκριμένη επικοινωνιακή στρατηγική, η οποία εξελίχθηκε και τελειοποιήθηκε με το πέρασμα των χρόνων, μένοντας όμως πάντα συνεπής στους δύο κύριους σκοπούς της:

- Τον ακριβή καθορισμό των στόχων, σε τρεις κατευθύνσεις: την εικόνα του συμβολαιογράφου, το προϊόν (δηλαδή τη συμβολαιογραφική πράξη) και την παρεχόμενη υπηρεσία (δηλαδή τη νομική συμβουλή) και
- Την λήψη συγκεκριμένων μέτρων.

Διαβάστε αυτήν την πολύ ενδιαφέρουσα αυτή εισήγηση του Jean Paul Decorps «Le notariat francais et le marketing» μέσω της ελβετικής ιστοσελίδας (click στην ένδειξη <formation>).

Αναποκρινόμενη στην επιθυμία των Ελβετών Συμβολαιογράφων για συνεχή και δια βίου εκπαίδευση, η ομοσπονδιακή οργάνωση βρίσκεται εν μέσω διαδικασιών για τη σύσταση «Συμβολαιογραφικής Ακαδημίας»

Προβλέπονται επίσης διαδικασίες και θεσμοί υποστήριξης των Ελβετών συναδέλφων ως προς την εφαρμογή των νέων νομοθετικών διατάξεων για την αναγνώριση της ηλεκτρονικής υπογραφής και για την προβληματική που τίθεται για την ηλεκτρονική αρχειοθέτηση.

Τέλος, ISO και στους συμβολαιογράφους. Ιδιαίτερα ενδιαφέρον το άρθρο “Η πιστοποίηση ISO 9001 στα γραφεία των συμβολαιογράφων” (“la certification ISO 9001 dans les offices de notaires”) στο τεύχος 29 του εντύπου “La semaine juridique notariale et immobilière (έντυπο συμβολαιογραφικής ύλης με ιδιαίτερη αναφορά στον χώρο των ακινήτων). Το σύστημα οργάνωσης ISO 9001 βοηθά τους επαγγελματίες συμβολαιογράφους να κερδίζουν χρόνο, αποφεύγοντας μια για πάντα να ψάχνουν για έγγραφα που ξέχασαν πού τα έβαλαν, να ξανακάνουν εργασία που ξέχασαν ότι ήδη έχει γίνει κλπ.

Μήπως η οργάνωση και το marketing είναι μια καλή ιδέα και για μας;

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΟΥ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

Ο “Νοτάριος” δημοσιεύει την εργασία αυτή σε συνέχειες.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

1. Γενικά

2. Είναι βέβαια γενικά γνωστό ότι η κοινωνική συμβίωση των ατόμων, από την πρώτη ήδη κοινωνική ομάδα, δημιούργησε κανόνες δικαίου που αναφέρονται, όχι μόνο στην κρατική οργάνωση, αλλά ακόμα και στις καθημερινές εκδηλώσεις της ζωής, τον τομέα μάλιστα των συναλλαγών και του εμπορίου προέβαλε εξ αρχής η ανάγκη να δημιουργηθούν κανόνες που θα ρύθμιζαν και θα προστάτευαν τους τομείς αυτούς. Και όσο οι συναλλαγές από τη μορφή του αντιπραγματισμού, μεταβάλλοντο σε πολύμορφες και πολύπλοκες, η ανάγκη της ρυθμίσεως αυτών, και κυρίως της αποδειξεώς τους, εγένετο επιτακτική. Στο σημείο αυτό, απροσδιόριστο χρονικά, παρουσιάζεται η γένεσις του θεσμού ειδικών προσώπων, τα οποία θα καταχωρούν τις συμφωνίες αρχικά από μνήμης και αργότερα κατά κάποιο έγγραφο τύπο, έτσι ώστε να προστατεύονται τα ατομικά δικαιώματα, τα συμφέροντα και οι συναλλαγές, από την αμνησία, την πάροδο του χρόνου ή την ασάφεια των συμφωνηθέντων και κυρίως να αποδεικνύονται, οσάκις ήθελον αμφισβητηθεί. Το έργο αυτό αρχικά ανετέθη σε πρόσωπα “αντικειμενικά” σοβαρά και αδέκαστα και τέτοια ήσαν οι εκπρόσωποι του ιερατείου, κάθε εποχής.

Τα πρώτα γνωστά ελληνικά κείμενα, αν εξαιρέσουμε τους μυθικούς χρόνους, από τους οποίους δεν διεσώθηκαν παρά μόνο φήμες ή πληροφορίες που έγραψαν ή καταχώρησαν ή διηγήθηκαν οι μεταγενέστεροι συγγραφείς κάθε είδους, είναι τα έπη του Ομήρου, η Ιλιάδα και η Οδύσσεια. Τα κείμενα αυτά παρά την αμφισβήτησή τους αν γράφτηκαν από τον Όμηρο ή αν υπήρχε καν τέτοιο πρόσωπο ή αν είναι άθροισμα λαϊκών παραδόσεων διαφόρων εποχών και αγνώστων συγγραφέων, λόγω του πολεμικού και ηρωικού χαρακτήρα τους, δεν περιέχουν ευκαιρίες και θέματα σαν αυτό που εξετάζουμε, πλην μερικών εμμέσων πληροφοριών περί του ισχυρότατου ρόλου των ιερέων και των μάντεων σε κάθε εκδήλωση, σχεδόν, της καθημερινής ζωής. Εκείνο που έχει σημασία είναι η δυνατότητα μερικών τέτοιων προσώπων να θυμούνται όσα έγιναν στο παρελθόν ή ακόμα να προβλέπουν και το μέλλον.

Στο χώρο των πόλεων της Αθήνας και της Σπάρτης, οι οποίες μέχρι της εμφανίσεως των Μακεδόνων είναι κυρίως οι δύο πόλεις του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, μπορούμε να ξεχωρίσουμε την περίοδο μέχρι το 146 π.Χ., οπότε η Ελλάδα κατελήφθη από τους Ρω-

μαίους εποχή κατά την οποία αναπτύσσονται όλοι οι σχετικοί θεσμοί των συναλλαγών, μαζί με τα πρόσωπα που τις συντηρούν και τις αποδεικνύουν. Οι άλλες πόλεις ή είναι αποικίες των Αθηνών ή της Σπάρτης, ή είναι δορυφόροι ή υποτελείς ή σύμμαχοι με διάφορους τρόπους και θεσμούς, με τις δύο άνω πόλεις.

Από τις συμμαχικές ή υποτελείς πόλεις σημειώνουμε την Κόρινθο, τη Θήβα, την Αθηναϊκή Συμμαχία των Κυκλάδων, τις αποικίες της Σικελίας κ.λπ. Από όσα μνημεία διασώθηκαν από επιγραφές ή άλλα γραπτά κείμενα, προκύπτει ότι, από την πρώτη ήδη Αθηναϊκή και Σπαρτιατική κοινωνία, δεν υπήρχαν ούτε αναγνωρίζονταν συμβάσεις - θα λέγαμε σήμερα στο χώρο του αστικού δικαίου - χωρίς εγγραφή τους σε δημόσια βιβλία. Μετά τους ιερείς οι καταχωρίζοντες τις συμφωνίες ιδιώτες σαν αρχικά ελεύθεροι επαγγελματίες και μεταγενέστερα, στην κλασική κυρίως Αθήνα, δημόσιοι υπάλληλοι ή άρχοντες και εκαλούντο με διάφορα ονόματα ανάλογα με την τοποθεσία που εργαζόνταν ή την αρμοδιότητά τους ως “ιερομνημονες”, “μνήμονες”, “επιστάτες” “Sigrati” (είναι το αντίστοιχο του σημερινού συγγραφέα), καθώς και με άλλες ονομασίες που αναφέρουμε κατωτέρω.

Κάθε μια από τις δέκα γνωστές αθηναϊκές φυλές έχει και το δικό της άρχοντα με ένα από τα ονόματα αυτά και ο Αργεντινός συνάδελφος κ. Bolini στο έργο του που παραθέτουμε στη βιβλιογραφία, τους ονομάζει αληθινούς συμβολαιογράφους. Ακόμα, όλους αυτούς τους υπαλλήλους ο συγγραφέας τους ονομάζει “Euforia Notarialista”. Οι άρχοντες αυτοί, λόγω των σπουδαίων και χρήσιμων καθηκόντων τους, είχαν μισθό από τη φυλή και απολάμβαναν μεγάλων τιμών.

Στην ιερή πόλη των Δελφών, λόγω της εκεί υπάρξεως του γνωστού Μαντείου, οι άρχοντες αυτοί ονομάζοντο “ταχυγράφοι” λόγω πιθανώς του δικαιώματός τους όχι μόνο να καταχωρούν συμφωνίες σε πρωτότυπο, αλλά ακόμα και να εκδίδουν αντίγραφα των συμφωνιών σε κάθε ένα που θα είχε, όπως θα λέγαμε σήμερα, έννομο συμφέρον.

Στη Σπάρτη, η οποία σε αντίθεση με τη φιλελεύθερη, πλούσια και καλλιτεχνολογούσα Αθήνα, διακρίνεται για τη λιτότητα των πολιτών και τη στρατιωτική τους πειθαρχία, σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής, οι άρχοντες αυτοί λέγονται “στενογράφοι”, δηλαδή καταχωρούσαν τις συμφωνίες συμβολικά όπως σήμερα στη στενογραφία, για λόγους μυστικότητας των σχετικών συμφωνιών έναντι των τρίτων.

Οι κυριότερες συμφωνίες που καταχωρούνται σε όλο σχεδόν τον ελλαδικό χώρο, αναφέρονται σε μεταβιβάσεις ακινήτων, δωρεές, πωλήσεις, διαθήκες και εντολές για διαχείριση (σημερινά πληρεξούσια). Αναφέρεται ακόμα ότι κατά τη διάρκεια των ολυμπιακών αγώνων τις σχετικές αρμοδιότητες για την καταχώρηση των συμφωνιών και συμβάσεων μεταξύ των πόλεων που συμμετείχαν σε αυτούς και των λοιπών παραγόντων, ανέλαμβαναν κατ' εξαίρεση λόγω της σημασίας των αγώνων οι νομικοί, θα λέγαμε, εκπρόσωποι του ιερατείου αποκαλούμενοι "Sacerdotes". Κατ' εξαίρεση των άλλων θεμάτων που αναφέρονται κυρίως στους πολίτες, οι συναλλαγές των αρχόντων, όχι τόσο ατομικά αλλά ως εκπροσώπων της Πολιτείας που αντιπροσωπεύουν, γίνονται από ειδικά πρόσωπα που αποκαλούνται "Basilici Iprografi", δηλαδή γραφείς του βασιλιά, έστω και αν δρούσαν σε πόλεις με ολιγαρχικό πολίτευμα ή κάποιο είδος δημοκρατίας, πλην των Αθηνών που στην κλασική εποχή είχαν τέλεια δημογραφική οργάνωση. Το αξίωμα των βασιλικών υπογράφων ασκείται, κατά μοναδική εξαίρεση στην αρχαιότητα, και από γυναίκες. Η εξήγηση της σπάνιας αυτής εξαίρεσεως αποδίδεται από τους συγγραφείς ή σε εύνοια των αρχόντων σε ορισμένα πρόσωπα, κυρίως γυναίκες με σοβαρή μόρφωση και υπευθυνότητα, είτε σε πρόθεση να τιμηθούν τα πρόσωπα που είχαν διάσημους κατιόντες, όπως μητέρες ολυμπιονικών. Πρέπει να σημειωθεί ακόμα, ότι αυτό συμβαίνει κυρίως στην Αθήνα και το χώρο της, όπου οι γυναίκες επηρέαζαν τα κοινά φανερά, σε αντίθεση με τη Σπάρτη που ήταν καθαρά ανδροκρατούμενη κοινωνία.

Άλλος θεσμός της εποχής αυτής, αλλά σε ειδικά θέματα της σημερινής αρμοδιότητος των δικηγόρων, κυρίως της υπερασπίσεως των πολιτών όχι μόνο σε ποινικές αλλά και σε αστικές διαφορές, ήταν οι "λογογράφοι", που, είναι σύνθετο των ελληνικών λέξεων λόγος και γράφω και δίνει το βάρος στη ρητορική ικανότητα των υπερασπιστών. Ακόμα, η μεγάλη διαφορά των προσώπων αυτών από τους προηγούμενους είναι ότι ήταν πάντοτε ιδιώτες, ενώ οι προηγούμενοι, κυρίως δημόσιοι υπάλληλοι, αμειβόμενοι από την Πολιτεία ή τη φυλή, ενώ οι λογογράφοι αμείβονταν από τους πελάτες τους.

Επομένως, οι πρόδρομοι του σημερινού συμβολαιογράφου στην αρχαία Ελλάδα επί 5-9 αιώνες από τον Τρωικό πόλεμο (11ο αιώνα) μέχρι την κατάκτηση από τους Ρωμαίους (2ο αιώνα) με διάφορες εξελικτικές μορφές, έχουν τα άνω ονόματα, ακόμα δε και τους τίτλους "θεσμοφύλακες", πολύ μεταγενέστερα "αγορανόμοι" που μεταφέρονται στη Ρώμη με τον τίτλο "Aediles". Δεν πρέπει να τους συγχέουμε με τους "Aediles curules" του Ρωμαϊκού δικαίου, που ήταν οι σημερινοί κλητήρες ή δικαστικοί επιμελητές. Να προσθέσουμε μόνο ότι από όλα αυτά τα ονόματα, ο τίτλος του "μνήμονα" διήρκεσε περισσότερο χρονικά από τους άλλους θεσμούς και εύλογα, αφού ήταν κυρίως μάρτυρας αποδείξεως και ανταποδείξεως, οι δε προϊστάμενοι των μνημόνων λέγονται "προμνήμονες" (Promnemon) και επί διεθνούς επιπέδου για τις διακρατικές συμβάσεις "συμπρομνήμονες" (Sympromnemon).

Με την ευκαιρία να σημειώσουμε ότι οι ιερείς ή ιερομνήμονες ή οι Sacerdotes εκτελούσαν την εργασία τους μέσα στα ιερά και τους ναούς, οι δε λοιποί "λαϊκοί" σε δημόσιους χώρους που αποκαλούντο "Grafia", όρος που αντιστοιχεί με το σημερινό γραφείο, εκεί δε καταχωρούντο οι συμβάσεις. Μεταγενέστερα, και μάλιστα τον 4ο περίπου αιώνα, τα γραφεία αυτά ονομάζονταν "μνημονεία" και ανευρίσκοντο σε κάθε πόλη, μικρή ή μεγάλη, χρησιμεύοντας πα-

ράλληλα και σαν αρχεία όπου φυλάσσονται τα πρωτότυπα των συναχθέντων πράξεων.

Η εικόνα αυτή, επικράτησε στον ελληνικό χώρο μέχρι που οι θεσμοί άρχισαν να παρακμάζουν γενικά και αντικαταστάθηκαν από τους αντίστοιχους του ρωμαϊκού δικαίου μέχρις ότου τροποποιηθούν και αντικατασταθούν και αυτοί από το βυζαντινό δίκαιο, την εποχή δηλαδή που ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ο 'γιος μετέφερε την πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη.

Η μόνη ουσιώδης παρατήρηση κατά τις αρχές του 4ου π.Χ. αιώνα είναι ότι με την επιρροή των Μακεδόνων, κυρίως του Φιλίππου και του Μεγάλου Αλεξάνδρου, το αττικό δίκαιο περισσότερο και το σπαρτιατικό λιγότερο, αρχίζουν να επηρεάζονται από τους θεσμούς της μακεδονικής κρατικής οργάνωσης, που ευνοεί περισσότερο τη δημόσια εξουσία από την ιδιωτική πρωτοβουλία. Είναι φανερός ο επηρεασμός του Αριστοτέλη, που υπήρξε δάσκαλος του Μεγάλου Αλεξάνδρου, στις ιδέες αυτές και όταν ο τελευταίος αυτός έφερε τον ελληνικό πολιτισμό μέχρι τις Ινδίες, πολλοί θεσμοί της μεγάλης αυτής αυτοκρατορίας είχαν επηρεαστεί στην Ασία και την Αφρική από ελληνικούς θεσμούς και έθιμα. Η εικόνα αυτή συνεχίζεται στους διαδόχους του Μ. Αλεξάνδρου, κυρίως δε στην Πέργαμο από τους Άτταλους, στην Αίγυπτο από τους Πτολεμαίους και στη Μικρά Ασία και τη Συρία από τους Σελευκίδες. Με την Αίγυπτο έχουν ασχοληθεί πολλοί συγγραφείς και με τους σχετικούς θεσμούς που παρουσιάζουν ομοιότητες με τα ελληνικά πράγματα, αλλά αυτό δεν αφορά την ύλη του παρόντος.

2. Ο κώδικας της Γόρτυνος

Σαν δίκαιο της Γόρτυνος χαρακτηρίζεται το σύνολο των κανόνων δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου, που ρύθμιζε τη ζωή της κρητικής πόλεως της Γόρτυνος κατά την κλασική κυρίως, αλλά και την αμέσως μετέπειτα εποχή. Βασική πηγή γνώσεως του δικαίου αυτού αποτελεί η "Μεγάλη Επιγραφή" που βρέθηκε κατά τη διάρκεια των ανασκαφών του τέλους του περασμένου αιώνα στο χώρο της παλαιάς αυτής πόλεως. Οι πληροφορίες αυτές διασταυρώνονται και από άλλες επιγραφές σε άλλα τμήματα της Κρήτης, καθώς και από αποσπάσματα άλλων συγγραφέων, όπως ο Αριστοτέλης, έτσι ώστε το δίκαιο αυτό να έχει γενικότερο πανελλήνιο ενδιαφέρον. Ακόμα, το δίκαιο αυτό περιέχει και στοιχεία της μινωικής εποχής και σύμφωνα με μερικές πληροφορίες υπήρξε η πόλη της Γόρτυνος το κέντρο της νομικής επιστήμης και της κρατικής οργάνωσης σε όλο το νότιο Αιγαίο. Τη νομοθεσία αυτή θαυμάζει ο Όμηρος στην "Οδύσσεια" και ο Πλάτωνας στους "Νόμους".

Η ακμή της νομικής αυτής επεξεργασίας, διήρκεσε επί πολλούς αιώνες, μέχρι τον 9ο μ.Χ. αιώνα, οπότε καταστράφηκε από τους Σαρακηνούς. Πρέπει να σημειώσουμε, ότι όταν ανακαλύφθηκε η Μεγάλη Επιγραφή το 1884, θεωρήθηκε σαν η μεγαλύτερη αρχαιολογική ανακάλυψη του 19ου αιώνα σε ολόκληρο τον κόσμο. Η Μεγάλη Επιγραφή αποτελείται από 640 στίχους (γραμμές) και ασχολείται κυρίως με το δημόσιο δίκαιο, απασχόλησε δε για πολλά χρόνια τον ευρωπαϊκό νομικό κόσμο. Και αυτό γιατί δεν περιέχει κλειστό, δηλαδή απομονωμένο, δίκαιο μιας πόλεως, αλλά είναι κώδικας ελληνικού δικαίου γενικότερης αποδοχής. Εκτός του δημοσίου δικαίου, περιέχει και ιδιωτικό, κυρίως δε, τα πρώτα στοιχεία του κληρονομικού δικαίου εκ διαθήκης και εξ αδιαθέτου. Το περιεργό είναι, ότι σε κανένα σημείο δεν γίνεται λόγος περί εγγράφων, οι δε σχετικές υποθέσεις - συμβολαιογραφικής αρμοδιότητας σήμερα -

εκτελούντο προφορικά και η απόδειξή τους αφήνεται στη μνήμη των μαρτύρων.

Κατά την εποχή της ακμής της Γόρτυνος την διοικούν δέκα κόσμοι, όπως ελέγοντο οι άρχοντες (η λέξη κόσμος προέρχεται από τη λέξη κόσμημα), προερχόμενοι από αριστοκρατικές οικογένειες. Ένας από αυτούς επόπτευε τα δικαστικά πράγματα, κάτι ανάλογο με το σημερινό υπουργό Δικαιοσύνης.

Εκτός από το κληρονομικό δίκαιο που προαναφέρθηκε, ο Κώδικας περιέχει διατάξεις α) περί προσώπων (δούλοι, ελεύθεροι κ.λπ.), β) περί υιοθεσίας, γ) περί αδικημάτων και οιονεί αδικημάτων, δ) περί εξώγαμων τέκνων, ε) περί σχολαζούσης κληρονομίας και στ) περί δωρεών μεταξύ συζύγων. Το ενδιαφέρον προκειμένου για τους δούλους, στους οποίους ο Κώδικας αναφέρεται συχνά, είναι ότι, δεν είχαν μεν δικαιοπρακτική ικανότητα, αλλά μόνο δικαιοκτητική, δηλαδή κυρίως το δικαίωμα για ορισμένη περιουσία, κατά μοναδική ίσως εξαίρεση σύμφωνα με τα ισχύοντα στις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις - κράτη της εποχής εκείνης.

Στην Κρήτη, κατά τους μελετητές του Κώδικος, οι δούλοι ήταν λιγότεροι από όλα τα μέρη της Ελλάδος, η δε νομική και κοινωνική θέση της γυναίκας ήταν καλύτερη από όλη την Ελλάδα, πλην ίσως των Αθηνών. Ενδεικτικά, αυτή έχει το δικαίωμα να εμφανίζεται στο δικαστήριο μόνη αποκτούσε ακίνητη και κινητή περιουσία και αν συνέτρεχε με άρρενες κληρονόμους, είχε τη μισή κληρονομική μερίδα εξ αδιαθέτου από αυτή και τέλος αποφάσιζε μόνη της για το γάμο ρυθμίζοντας λεπτομερώς τα θέματα της προίκας και της δωρεάς.

Ο Κώδικας είναι το πρώτο κείμενο της αρχαιότητας, που ορίζει ότι οι κατιόντες του κληρονομούμενου προηγούνται των εκ πλαγίου συγγενών αυτού, ανεξαρτήτως ηλικίας. Λέγεται επιγραμματικά ότι, παρά τη μεγάλη απόσταση που χωρίζει χρονικά τον Κώδικα της Γόρτυνος από την “Εκλογή” των Ισαύρων του Βυζαντίου, και τα δύο κείμενα διακρίνονται για την ίδια προοδευτικότητα και το φιλελεύθερο πνεύμα.

Στις ιδιωτικές συμβάσεις έπρεπε να παρίστανται τρεις ενήλικοι μάρτυρες και πάντοτε ο “μνάμων” (στη δωρική περιοχή της Κρήτης το η προφέρεται α) για ποσότητα μεγαλύτερη από 100 στατήρες (περίπου ένας τόνος), και για μικρότερη ποσότητα δύο μάρτυρες. Οι μάρτυρες δεν έπρεπε να έχουν χάσει τα πολιτικά τους δικαιώματα. Εάν είχε πεθάνει ο μνάμων ή είχε στερηθεί τα πολιτικά του δικαιώματα, η συμφωνία αποδεικνύεται με όρκο. Οι ανήλικοι ορφανοί πατρός εδικάζοντο από ορφανοδικείο (δικαστές ανηλίκων), ενώ οι ορφανοί μητρός από τους πατρούχας (ειδικά πρόσωπα παλαιών οικογενειών). Ειδικά ο μνάμων, όχι μόνο ενθυμείτο τις ιδιωτικές συμβάσεις, αλλά κατέθετε σε αμφισβήτηση αυτών στο δικαστήριο.

Επειδή πουθενά στον Κώδικα δεν υπάρχει η λέξη “γραμματεύς”, οι ερευνητές συμπεραίνουν ότι όλα γίνονται προφορικά και από μνήμης και μάλιστα ο μνάμων είχε υποχρέωση να θυμάται και τις αποφάσεις των δικαστηρίων. Ήταν δηλαδή ζωντανή νομολογιακή πηγή. Σε μια επιγραφή του τέλους του 2ου π.Χ. αιώνα ο μνάμων αναφέρεται σαν σύντροφος του άρχοντα, δηλαδή σαν συμπλήρωμά του, και σε άλλες σαν αδελφός του. Αν δεν πρόκειται για περίπτωση φεβορισμού ή οικογενειοκρατίας, θα πρέπει να παραδεχθούμε ότι θέλουν να δώσουν στον πρόδρομο αυτόν του Συμβολαιογράφου, ιδιαίτερη σημασία.

Όσον αφορά περιπτώσεις υιοθεσίας, στο κεφάλαιο Ξ στ. 1, 16, 153 αναφέρεται ότι αν κάποιος τρίτος δε συμφωνεί σε υιοθεσία που κά-

νει κάποιος άλλος, καταθέτει για εγγύηση στο δικαστήριο ορισμένα νομίματα και ο μνάμων που παρίσταται τα παίρνει σαν πρόστιμο αν η άρνηση αποδειχθεί αβάσιμη.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι στο δίκαιο της Γόρτυνος ο μνάμων είναι κεντρικό πρόσωπο με υψηλή εκτίμηση, δημόσιος άρχοντας, και με μεγάλη ικανότητα μνήμης, καταχωρεί ειδικές συμφωνίες και τις εμφανίζει στο δικαστήριο.

3. Αριστοτέλης - Πλούταρχος - Διογένης Λαέρτιος

Αν επιλέξαμε τρεις μόνο από τους αρχαίους συγγραφείς για να μνημονεύσουμε τις απόψεις τους στο εξεταζόμενο θέμα, το κάναμε γιατί ενώ πολλά έχουν γραφεί για πολιτικά ή οργανωτικά θέματα σε όλες τις εποχές της αρχαιότητας, μόνο ο Αριστοτέλης μελέτησε πολύ και έγραψε αρκετά για το θέμα μας, εφόσον, όπως παραδέχονται όλοι, ο Σταγειρίτης αυτός δάσκαλος του Μεγάλου Αλεξάνδρου, απασχολήθηκε με όλα σχεδόν τα ανθρώπινα προβλήματα και τα οργανωτικά πλαίσια των αρχαίων κοινωνιών.

Οι άλλοι δύο αρχαίοι συγγραφείς διέσωσαν απόψεις σχετικές με το θέμα μας. Οι τρεις μεγάλοι αυτοί ερευνητές, αλλά ηγετικά και πολιτικά πρόσωπα των αρχαίων Πολιτειών, έχουν απασχοληθεί με το εξεταζόμενο θέμα και μάλιστα ο μεν Αριστοτέλης στο έργο του “Πολιτικά” κεφ. Ζ στ. 1231, ο Πλούταρχος στο έργο “Ηθική και Αίτια Ελληνικά” κεφ. 292 στ. 1 και ο Διογένης Λαέρτιος στο έργο του “Βίοι φιλοσόφων” κεφ. 1 στ. 16.

Ο Αριστοτέλης αναφέρεται για τους άρχοντες στις συμβάσεις στις αρχαίες πολιτείες και τους ονομάζει μνήμονες ή επιστάτες (επίσταμαι = γνωρίζω) και αγορανόμους (είναι μια από τις ονομασίες που αναφέρθηκαν προηγουμένως). Αυτοί όχι μόνο καταχωρούν τις σχετικές συμφωνίες, αλλά επιβλέπουν γενικότερα τις συναλλαγές, έχοντας γραφεία στην αγορά και αυτό γιατί τα “συμβόλαια και η ευκοσμία (πιθανώς η σημερινή “καλή πίστις”) είναι απαραίτητα, όταν πωλεί ή αγοράζει κάποιος παντός είδους αντικείμενα και όταν αναλαμβάνει τέτοιο αξίωμα πρέπει να τελεί μεγαλοπρεπείς θυσίες για να ανεγείρει κατάλληλα γραφεία, γιατί ο Δήμος (το κράτος) όταν βλέπει αυτά (και κυρίως με την ευλογία των Θεών), θεωρεί ότι η Πολιτεία είναι καλά οργανωμένη και τα πρόσωπα που αναλαμβάνουν τα θέματα αυτά, κατάλληλα”.

Αν υπάρχουν πολλοί που ασκούν το επάγγελμα αυτοί (μνήμονες κ.λπ.) πρέπει παράλληλα να υπάρχει και μια ανώτερη αρχή που θα συντονίζει τα θέματα για το καλό της Πολιτείας και την ασφάλεια του δικαίου. Χωρίς αυτούς τους επιστάτες - άρχοντες, συνεχίζει ο Αριστοτέλης στη μακρά του ανάπτυξη της κρατικής οργάνωσης, είναι αδύνατο να υπάρξει πόλις, χωρίς δε την ορθή εκτέλεση των κανόνων του δικαίου, οι πολίτες θα αισθανθούν ανασφάλεια. Οι υπάλληλοι ή άρχοντες αυτοί πρέπει να καταγράφουν τα ιδιωτικά και δημόσια κτήματα (το πρώτο κτηματολόγιο) και να προσδιορίζουν τα ακριβή όρια των ακινήτων για να μην υπάρχουν διενέξεις. Τις ίδιες αρμοδιότητες έχουν στις αγροτικές περιοχές, όπου ονομάζονται δασονόμοι. Η αμοιβή τους καταβάλλεται από την πόλη, εκτός αν κάνουν και ιδιωτικές εργασίες, οπότε αμείβονται από τους ιδιώτες.

Ο Πλούταρχος μνημονεύει ανάλογες αρχές στις διάφορες πόλεις και παραπέμπει πολλές φορές στον προγενέστερό του Θεόφραστο, που μελέτησε την εργασία “Ιδιωτικών μνημόνων”, οι οποίοι εκτός των καθηκόντων που αναφέραμε, ήταν επιφορτισμένοι να επιλύουν και διαφορές μεταξύ των πόλεων, θα λέγαμε σήμερα, σε θέματα ιδιωτικού διεθνούς ή συγκριτικού δικαίου.

Ο Διογένης Λαέρτιος παρέχει οδηγίες στους άρχοντες και ιδιώτες

κατά περίπτωση, να εκφράζονται και να καταχωρούν τις συμφωνίες με ακρίβεια, γιατί σε αυτούς έχει ανατεθεί σπουδαίο έργο και η κακή χρήση της αρμοδιότητας αυτής κλονίζει την εμπιστοσύνη των πολιτών και προκαλεί διενέξεις και κακίες. Ακόμα, μνημονεύει και τα ονόματα των πιο γνωστών αρχόντων στις κυριότερες ελληνικές πόλεις, οι οποίοι φαίνεται ότι ήταν ανάλογοι του αριθμού των κατοίκων, από ένας έως πέντε κατά πόλη στην κλασική αρχαιότητα. Ενδιαφέρουσα είναι η αναφορά του σε ορισμένες συμβάσεις, όπως η πράσις (αγοραπωλησία), η εντολή και ένα είδος εταιρίας. Προς το τέλος του 5ου π.Χ. αιώνα εμφανίζονται γραπτά κείμενα συμβολαίων με υπογραφές των συμβαλλομένων, των μαρτύρων και του μνήμονα, που λέγεται πλέον επιστάτης και καταθέτει ειδικές πινακίδες ή πλάκες στο αρχαιοφυλακείο της πόλης.

Τέλος, μνημονεύονται λεπτομέρειες για την ικανότητα των μαρτύρων και των συμβαλλομένων καθώς και για το ύψος της συναλλαγής που εκφράζεται όχι μόνο σε αθηναϊκά νομίσματα (οβολοί, δραχμές, μναι και τάλαντα) αλλά και σε όγκους ποσοτήτων (στατήρες κ.λπ.).

Το τελευταίο αξιοσημείωτο και από τους τρεις αυτούς συγγραφείς είναι η πληροφορία ότι οι καταχωρούμενες συμβάσεις περιελάμβαναν και συμβόλαια μεταξύ ιδιωτών και δήμου, για ανάληψη δημοσίων έργων ή μεταφορών ή άλλων εργολαβιών, προκειμένου κυρίως περί μεγάλων εορτών ή σημαντικών γεγονότων.

4. Νομικά επιγραφικά

Σε πολλές επιγραφές, που διεσώθηκαν σε διάφορες πόλεις της Ελλάδος, περιέχονται αναλυτικά ή περιληπτικά δικαιοπρακτικά έγγραφα ή γίνεται σε άλλα κείμενα μνεία αυτών, ή αναφέρεται ότι τα πρωτότυπα έγγραφα έχουν κατατεθεί στο αρχείο της πόλης ή στο χρεωφυλάκιο αυτής. Οι επιγραφές αυτές ανακαλύφθηκαν και μελετήθηκαν συστηματικά πριν από έναν αιώνα και από τότε έγινε η κανονική τους κατάταξη από απόψεως περιεχομένου, χρονικής εποχής και στοιχείων που προκύπτουν από αυτές. Εκτός της αρχαίας καθαρά εποχής, διεσώθηκαν επιγραφές στην Πτολεμαϊκή Αίγυπτο, στη χώρα της Περγάμου και σε όλες τις εποχές της ελληνιστικής περιόδου. Από τις επιγραφές αυτές, πολλές περιέχουν συμβάσεις κάθε είδους.

Οι συντάκτες των επιγραφών δεν διαθέτουν βαθιά νομική παιδεία, ούτε μπορούμε να βρούμε σε αυτές νομική ακριβολογία που παρουσιάζεται πολύ αργότερα και επομένως πρέπει να αποφύγουμε την εξαγωγή συμπερασμάτων, αν μάλιστα ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι πολλά αντίγραφα έχουν άλλο περιεχόμενο από το πρωτότυπο και οι περιλήψεις που γίνονται δεν ανταποκρίνονται προς το κείμενο που αναφέρονται.

Η παρακατάθεση δικαιοπρακτικών εγγράφων δεν εγίνετο μόνο στους κάθε φύσεως προδρόμους του συμβολαιογράφου, αλλά και σε τρίτα πρόσωπα άσχετα, πάντως όμως κοινής εμπιστοσύνης των συμβαλλομένων, οι οποίοι από τον 5ο αιώνα και ύστερα, καλούνται “συγγραφοφύλακες”. Ακόμα και οι αττικοί ρήτορες, στην εποχή της ακμής τους, παραδίδουν τους λόγους τους, πριν τους εκφωνήσουν, στη φύλαξη τρίτων, πιθανά για λόγους ασφάλειας. Όσες φορές επρόκειτο για μελλοντικές παροχές σε μια σύμβαση, οι πλάκες, οι πινακίδες και τα έγγραφα κατατίθεντο σε τρίτο μέχρι να εκτελεστούν. Ακόμα και στο θησαυροφυλάκιο των Αθηνών στη Δήλο μνημονεύεται κατάθεση τέτοιων εγγράφων. Επίσης σε συμβόλαια του 4ου και 5ου αιώνα, τα σχετικά έγγραφα, μέχρι εξοφλήσεως του χρέους, για το οποίο η υποθήκη φυλάσσονται στο αρχαιοφυλακείο για ασφάλεια του δανειστού και του οφειλέτου.

Επίσης, η κατάθεση στο αρχείο ήταν προαιρετική για τις ενοχικές θα λέγαμε συμβάσεις, ενώ υποχρεωτική για τις εμπράγματος και οι δημόσιοι αυτοί φύλακες, που δεν ήταν πάντα οι μνήμονες, λέγονται “θεσμοθέτες”. Στον 3ο αιώνα υπάρχει επιγραφή στους Δελφούς ότι έγγραφο δικαιοπραξίας κατετέθη σε ιδιώτη (κυρίως δήλωση απελευθέρωσης δούλων), ενώ παλαιότερα κατατίθεντο στους ιερείς ή τους άρχοντες της πόλεως.

Στην Πέργαμο το 2ο αιώνα αναφέρεται ψήφισμα της πόλης που αποδέχεται ο βασιλιάς Άτταλος Β' για αγαθοεργούς σκοπούς και ορίζει ότι το δωρηθέν ποσό μπορεί να εξοφληθεί σε έντοκα δάνεια (δωρεά χρονικά περιορισμένη). Η σχετική επιγραφή κατατέθηκε στο ιερό της θεάς Αθηνάς.

Στη Ναύπακτο ανευρέθη επιγραφή - προφανώς συνταγμένη από νομικό - κατά την οποία οι συμβάσεις περί πωλήσεως ακινήτων κατατίθενται στο χρεωφυλάκιο της πόλης. Στη Σάμο μνημονεύονται επιγραφές του 2ου αιώνα περί δωρεάς χρημάτων από άγνωστο πρόσωπο στην πόλη, για να αγοράζεται από τα χρήματα σιτάρι και να μοιράζεται στους φτωχούς. Εκεί, ο αρμόδιος υπάλληλος του αρχείου ονομάζεται “μελωδινός” και εκλέγεται κατ' έτος από τους πολίτες. Επίσης μνημονεύονται δάνεια με υποθήκη ακινήτου ή με προσωπική εγγύηση και τα σχετικά έγγραφα κατατίθενται στο κυβερνείο.

Η τελευταία αρμοδιότητα, και όχι μικρότερης σημασίας, των κάθε φύσεως προδρόμων των συμβολαιογράφων ή δικηγόρων ή δικαστών, είναι η απόπειρα συμβιβαστών στην παραμονή κάθε δίκης και τα πρόσωπα που προσπαθούν το συμβιβασμό λέγονται “διαλλάκτες” (δαιτητές).

Επομένως η σημασία των επιγραφών είναι η εξιστόρηση της ευθύνης και των καθηκόντων των προσώπων εκείνων, που είχαν αρμοδιότητες όχι μόνο να θυμούνται τις συμβάσεις, αλλά να τις συντάσσουν και να τις προστατεύουν. Τέτοιες συμβάσεις είναι συνήθως τα μισθωτήρια, αγοραπωλησίες, ενέχυρα, προίκες και υποθήκες, ιδιωτικού περιεχομένου, τα οποία φυλάσσονται πάντα σε δημόσια ή σε ιδιωτικά χέρια ανάλογα με τη σημασία τους, την εποχή και τον τόπο που γίνονται. Στην Μικρά Ασία στο 2ο και 3ο αιώνα, και ιδίως στην περιοχή των Κλαζομενών, αναφέρονται και δικαιοπραξίες σε ξένο νόμισμα και παρουσιάζονται οι πρώτες επιγραφές με θέματα διεθνούς, θα λέγαμε, δικαίου. Από μερικά κείμενα της εποχής αυτής, προκύπτει η έννοια της εικονικότητας, με τη σημασία ότι το πρόσωπο, που παραλαμβάνει ή συντάσσει το συμβόλαιο, λέει και τη γνώμη του όταν είναι φανερή η προσπάθεια πιέσεως του αδύνατου συμβαλλομένου ή καταστρατηγήσεις των συμφερόντων των τρίτων. Οι μελετητές των επιγραφών δεν συμφωνούν για τη νομική σημασία της καταχωρήσεως των ιδιωτικών εγγράφων στα δημόσια ή ιδιωτικά αρχεία. Σύμφωνα με την επικρατούσα γνώμη, έχει στατιστικό χαρακτήρα αρχικά και πολύ αργότερα φορολογικές σκοπιμότητες και θέματα δικαστικής απόδειξης, χωρίς να αποκλείονται και οι πολιτικές σκοπιμότητες, εφόσον οι Έλληνες είχαν πάντα ιδιαίτερη συμπάθεια στην πολιτική.

Σε ανακεφαλαίωση των λίγων που ελέχθησαν για την αρχαία Ελλάδα στο εξεταζόμενο θέμα, μπορούμε να πούμε ότι η Ελλάδα και η Ρώμη, που γέννησαν και επεξεργάστηκαν όλους σχεδόν τους νομικούς θεσμούς, δημιούργησαν και πρόσωπο, μερικώς ελεύθερο επαγγελματία και μερικώς δημόσιο υπάλληλο, στο οποίο ανέθεσαν κατά καιρούς την απομνημόνευση των συμβάσεων, τη διατύπωσή τους, τη φύλαξη και την απόδειξη. Παράλληλα με τα έργα αυτά, τα πρόσωπα που μελετήσαμε, επηρέασαν άμεσα ή έμμεσα τη νομική εξουσία.